

## Indhold

|          |  |           |
|----------|--|-----------|
| <b>1</b> | <b>Indledning</b>  | <b>3</b>  |
| 1.1      | Fra didaktik til retorisk kritik . . . . .                                 | 3         |
| 1.2      | Et studie i retorisk medborgerskab . . . . .                               | 5         |
| 1.3      | Fokus og teoretisk ramme . . . . .   | 6         |
| 1.4      | En begrebsorienteret fortolkende retorisk kritik . . . . .                 | 7         |
| 1.5      | Specialets dele . . . . .  | 7         |
| <b>2</b> | <b>Om indfødsretsprøven og <i>Danmark før og nu</i></b>                    | <b>9</b>  |
| 2.1      | Indfødsretsprøven . . . . .  | 9         |
| 2.2      | Ansøgerne og de nye statsborgere . . . . .                                 | 10        |
| 2.3      | Den politiske kontekst før og nu . . . . .                                 | 11        |
| 2.4      | <i>Danmark før og nu</i> . . . . .   | 13        |
| <b>3</b> | <b>Konstitutiv og negerende retorik</b>                                    | <b>14</b> |
| 3.1      | Konstitutiv retorik . . . . .  | 14        |
| 3.1.1    | Interpellation: Subjektet som retorisk konstruktion . . . . .              | 14        |
| 3.1.2    | Essentialisering og strategisk essentialisering . . . . .                  | 15        |
| 3.1.3    | Interpellation som socialisering . . . . .                                 | 16        |
| 3.1.4    | Ideologiske konsekvenser: Kollektivet som abstraktion . . . . .            | 17        |
| 3.1.5    | Ideologiske konsekvenser: Sammenfald i tid . . . . .                       | 18        |
| 3.1.6    | Ideologiske konsekvenser: Narrativ handlefrihed . . . . .                  | 20        |
| 3.1.7    | Konstitutiv retorik i praksis . . . . .                                    | 20        |
| 3.2      | Negerende retorik . . . . .  | 22        |
| 3.2.1    | Subjektet som relationel konstruktion . . . . .                            | 22        |
| 3.2.2    | Ideologisk retorisk kritik . . . . .                                       | 23        |
| 3.2.3    | Tredje persona: Negation på flere niveauer . . . . .                       | 24        |
| 3.2.4    | Diskursive magtmekanismer . . . . .  | 25        |
| 3.3      | Konstitutive og negerende narrativer . . . . .                             | 25        |
| 3.3.1    | Narrative former: Myteplan og anekdoteplan . . . . .                       | 27        |
| <b>4</b> | <b>Konstituerende og negerende fortællinger i <i>Danmark før og nu</i></b> | <b>28</b> |
| 4.1      | Myten om Danmark . . . . .   | 28        |
| 4.1.1    | Danmark er et demokrati . . . . .  | 28        |
| 4.1.2    | Danmark er en gammel nation . . . . .                                      | 32        |
| 4.1.3    | Danmark er en fredelig nation . . . . .                                    | 34        |
| 4.1.4    | Delkonklusion: Myten om Danmark . . . . .                                  | 36        |
| 4.2      | Myten om danskeren . . . . .   | 38        |
| 4.2.1    | Danskeren som deliberativ demokrat . . . . .                               | 38        |
| 4.2.2    | Danskeren er en samfundsborger . . . . .                                   | 41        |
| 4.2.3    | Den danske befolkning er homogen . . . . .                                 | 44        |
| 4.2.4    | Delkonklusion: Myten om danskeren . . . . .                                | 45        |
| 4.3      | Myten om Ansøgeren . . . . .   | 47        |
| 4.3.1    | Historisk omtale, nutidig ikke-omtale . . . . .                            | 47        |
| 4.3.2    | Negation som normalisering . . . . .                                       | 49        |

|          |  |           |
|----------|--|-----------|
| 4.3.3    | Konstitutive fortællinger der negerer: Myterne om Danmark og danskeren . . . . .       | 51        |
| 4.3.4    | Delkonklusion: Myten om ansøgeren . . . . .  | 55        |
| <b>5</b> | <b>Diskussion</b>  | <b>57</b> |
| 5.1      | Konstitutiv retorik der negerer? . . . . .   | 57        |
| 5.1.1    | Det retoriske subjekt: Konstitueringen af en allerede eksisterende identitet . . . . . | 57        |
| 5.1.2    | Essentialisering og statiske narrativer . . . . .                                      | 59        |
| 5.2      | Uenighed, forskelle og konflikt i <i>Danmark før og nu</i> . . . . .                   | 61        |
| 5.2.1    | Magtrelationer og handlemuligheder . . . . .   | 62        |
| 5.3      | Forbedringspotentialer: Hvad kan vi lære af <i>Danmark før og nu</i> ? . . . . .       | 63        |
| 5.4      | Kritiske implikationer: Retorisk medborgerskab i <i>Danmark før og nu</i> . . . . .    | 65        |
| 5.4.1    | Konstitutiv retorik og retorisk medborgerskab . . . . .                                | 65        |
| 5.4.2    | Retorisk medborgerskab og ideologi . . . . .   | 66        |
| 5.4.3    | Retorisk medborgerskab som forskningsfelt . . . . .                                    | 66        |
| <b>6</b> | <b>Konklusion og perspektivering</b>   | <b>68</b> |
| <b>7</b> | <b>Litteratur</b>  | <b>70</b> |
| <b>8</b> | <b>Bilag</b>   | <b>73</b> |

# Kapitel 1

## 1 Indledning

For mange borgere virker foreningslivet og hverdagsdemokratiet også som en træning i demokrati. Her drøfter man sager med hinanden, indhenter viden, afprøver argumenter, indgår kompromiser og stemmer om forslag. Deltagerne bliver på den måde vant til at prøve at finde rimelige løsninger på de problemer, de er samlet om. (*Danmark før og nu* 2007:106)

Vidste man ikke bedre, skulle man næsten tro at linjerne her var en fortælling om retorikkens demokratiske dannelsesideal. Et ideal om samtale og afvejning af argumenter som vi sporer helt tilbage til antikkens retorik, og som i dag er genstand for fornyet interesse med begreber som deliberativt demokrati og retorisk medborgerskab.

Det er det dog ikke. Ordene er fra lærematerialet *Danmark før og nu* der er dette speciales analysemateriale. Denne bog blev udgivet i 2007 af det daværende Integrationsministerium med det formål at forberede ansøgeren til den danske indfødsretsprøve som blev vedtaget i 2005 med en forligskreds bestående af Konservative Folkeparti, Venstre og Dansk Folkeparti. Indfødsretsprøven afholdes to gange om året og er en *multiple choice* test med 40 spørgsmål hvoraf 32 skal besvares korrekt for at bestå prøven.

Siden prøven første gang blev afholdt i juni 2006, er den hvert halve år blevet heftigt kritiseret af en lang række forskere og meningsdannere som anklager den for på det praktiske plan at være så svær at selv etniske danskere ikke kan bestå den, og på det ideologiske plan for at sætte danskhed lig med banale fakta om Danmarks kongerække og geografiske egenskaber.

Den nuværende SRSF-regering har i sit regeringsgrundlag fra oktober 2011 bebudet at prøven skal afskaffes og erstattes af en "(...) statsborgerskabsprøve, der vægter aspekter af det hverdagsliv og det aktive politiske liv, som møder borgerne i et moderne samfund." (Regeringen 2011:54). Ligeledes står der at "(...) mennesker, der har boet i Danmark gennem mange år, skal ikke mødes af en prøve, hvor kravene er højere, end hvad mange danskere kan." (53).

Præcist hvad en ny statsborgerskabsprøve skal indeholde, og hvilken form den skal tage, fremgår dog ikke, og i skrivende stund (april 2012) er lovforslaget om den nye prøve endnu ikke fremlagt. Således blev prøven senest i december 2011 afholdt i sin oprindelige form, den afholdes efter planen igen i juni 2012, og læringsmaterialet *Danmark før og nu* er stadig det gældende.

### 1.1 Fra didaktik til retorisk kritik

Det danske samtale demokrati beskrevet i det indledende citat er svært at frasige sig; hvilken demokratisk nation ønsker ikke at have reflekterede borgere trænet i demokrati? Og hvilken borger ønsker ikke at være en af dem? I praksis skal dette

ideal imidlertid forenes med konkrete forhold som eksempelvis prøvens karakter af *multiple choice* der afkræver korrekte svar på spørgsmål der kan besvares korrekt. Og netop denne præmis er måske en del af forklaringen på hvorfor de argumenter den danske borger synes at afveje, i lærematerialet glimrer ved deres fravær: Simple fremstillinger kan ses som en måde at imødekomme ansøgeren på da det begrænser svarmulighederne, og hverken kræver et godt skriftligt dansk eller længere, skriftlige refleksioner over et givent tema.

Lærematerialet afspejler på denne måde et skisma mellem det teksten kræver ud fra sit konkrete, didaktiske formål, og det teksten fordrer på et bredere og mere samfunds- og handlingsorienteret plan. For mig at se er dette skisma dog et udtryk for mere end blot en tekst der fordrer ét, men selv gør noget andet: Med ønsket om en reflekteret, deliberativ og demokratisk befolkning inviterer *Danmark før og nu* også til en nærmere undersøgelse af de ideologiske perspektiver der anes i tekstens fortællinger, perspektiver som synes at gøre teksten til mere end blot en didaktisk tekst der kan hjælpe læseren til at svare rigtigt på 40 spørgsmål.

Ideologisk betyder i denne sammenhæng ikke partiideologisk, men snarere en række normer og værdier der har betydning for den måde man anskuer verden på, men som ikke (nødvendigvis) har med partifarve at gøre. Jeg ser således ikke ønsket om en reflekteret, deliberativ og demokratisk befolkning som et mål der kan forstås ud fra den klassiske højre/venstrepolitiske-akse, men blot et udtryk for en specifik norm for hvordan man bør agere som borger i det danske samfund.

Med udgangspunkt i disse ideologiske træk træder tekstens konstitutive aspekter også tydeligere frem; teksten søger ikke så meget at overbevise om en række påstande som at skabe identifikation mellem tekstens univers og læseren for på den måde at konstituere læseren inden for dette univers. Disse konstitutive træk kommer til udtryk i konkrete udsagn om hvordan Danmark og danskeren er, såvel som i mere subtile fortællinger der sætter danskeren ind i en narrativ kronologi og tegner omrids af hvilke normer og værdier hun identificerer sig med og handler ud fra. Ved hjælp af disse fortællinger om Danmark og danskeren tilbydes læseren således forskellige roller at træde ind i.

Selv om ansøgeren hverken prøves i færdigheder som samtaledemokratisk praksis eller en udfoldelse af danske normer, er *Danmark før og nu* på denne måde en tekst med betydning i flere lag. Som først og fremmest Leah Ceccarelli har peget på (Ceccarelli 1998), kan én og samme tekst understøtte forskellige læsninger, fortolkninger og vurderinger alt efter læserens (ideologiske, akademiske, kulturelle, et cetera) udgangspunkt. På denne måde kan tekster være polysemiske; der står noget, men for nogle læsere står der også noget mere, og dette 'mere' kan variere fra læser til læser. *Danmark før og nu* er på mange måder en funktionel tekst der skal forberede ansøgeren til at tage en test som primært vedrører faktuelle spørgsmål i en didaktisk kontekst. Samtidig er det dog også en tekst med betydninger som rækker udover dette formål, og tekstens betydning kan således ikke begrænses til kun denne kontekst.

Jeg mener således at *Danmark før og nu* kan læses både ud fra dens intentionelle, didaktiske funktion, men også ud fra en ideologisk, handlingsorienteret

og potentielt adfærdsregulerende funktion. På denne måde har teksten også en betydning på længere sigt; som en konkret måde at forsøge at konstituere læseren inden for tekstens ideologiske univers og på et mere fundamentalt plan som et symptom på den måde hvorpå vi i Danmark retorisk forsøger at integrere og invitere andre mennesker til at være en del af vores nation og kultur.

## 1.2 Et studie i retorisk medborgerskab

“Rhetorical deliberation is often a rowdy affair, just as politics is typically messy.” (Ivie 2002:278). Ordene er Robert Ivies, og ligesom andre retorikere, heriblandt Kendall R. Phillips og Kristine Marie Berg, har Ivie gjort opmærksom på at retorisk medborgerskab er andet og mere end blot medborgerskab; det der gør medborgerskab retorisk er ikke alene at det manifesterer sig diskursivt, men også at det åbner genstandsfeltet for retorisk kritik op for de mere polemiske, stridsomme og uforsonlige dele af den offentlige debat.

Phillips drejer sit fokus mod en kritisk tilgang der undersøger diversitet, forskellighed og dissens ikke blot som dysfunktionelle kommunikationsformer eller sten på vejen der bør fjernes for at nå konsensus, men som eksisterende, retoriske fænomener der bør tages alvorligt (Phillips 1996:245-246) for på den måde i højere grad at være i stand til at italesætte de problematikker der rent faktisk eksisterer, og at kunne anerkende dem som en demokratisk, kommunikativ ressource (Phillips 1996:245, Ivie 2002:278, Berg 2011:15-16).

Phillips formål er først og fremmest forskningskritisk<sup>1</sup> og gør således op med forestillinger i den akademiske verden om at det offentlige rum er (og bør være) blandt andet åbent, intersubjektivt, rationelt og konsensusøgende idet konsensus forstås som kuren mod misforståelser, forskellighed og uenighed (Phillips 1996:237-245). En række af de samme forestillinger ses dog genspejlet uden for forskningens verden<sup>2</sup> i eksempelvis fortællingerne i *Danmark før og nu* om at Danmark og det offentlige rum er åbent for alle, homogent, rationelt og rettet mod bred enighed. Dette er ikke i sig selv problematisk, men kan vise sig at være det for dem der ikke har en plads i det offentlige rum, eller som tænker inden for andre rationaliter end denne.

Retorisk medborgerskab som felt har på denne måde en indbygget normativitet idet begrebet centrerer sig om hvad det vil sige at være borger i et samfund, og hvordan man handler som samfundsborger. Men denne normativitet er ikke snævert ideologisk funderet i en eksempelvis marxistisk eller kapitalistisk tradition, men med sit konstruktive sigte på hvordan samfundsstrukturer betinger sine borgere på godt og ondt bredere favnende. Formålet med min kritik er således ikke at identificere tekstens ideologiske udgangspunkt, men at identificere de værdier og normer teksten afspejler for på den måde at kunne sige noget

---

<sup>1</sup>Phillips kritiserer forestillingen om det offentlige rum hos retorikere som Gerard Hauser og Thomas Goodnight og filosofiske tænkere som Jürgen Habermas. Phillips 1996, s. 233-237.

<sup>2</sup>Kristine Marie Berg kalder det en 'internalisering af kommunikative normer' hvorigenem der sker en nedsivning af eksempelvis akademisk sprogbrug til andre sfærer der således overtager den viden og de normer der er indlejret heri, men igennem en længerevarende socialiseringsproces som gør at man som retor overtager denne sprogbrug som var den ens egen. Berg 2011, s. 81-86.

om hvad det betyder for læseren, og i et refleksivt lys hvad det betyder for afsenderen, samt hvad kan vi potentielt set kan lære af det.

Som Phillips kritik også peger på, er retorisk medborgerskab på denne måde et mangfoldigt begreb der kan indbefatte mange forskellige diskurser og diskurstyper, en mangfoldighed som også bør afspejles i kritikken inden for dette felt. Og denne mangfoldighed er særligt interessant for analysen af *Danmark før og nu*: På den ene side fremstiller bogen et ideal der med sine forestillinger om demokratisk og deliberativ udfoldelse er retorisk i sin kerne; på den anden side afspejles disse tanker ikke i andre dele af bogen hvor de mere uskønne dele af den offentlige debat ofte er udeladt, nedtonet eller forsimplet. På denne måde reduceres medborgerskab i bogen til kun at inkludere de 'gode' dele af debatten hvor borgerne er enige og samarbejdende, hvorimod de mere problematiske sider af medborgerskab som konflikt, modstand og forskellighed reduceres til abstrakt omtale snarere end konkret eksemplificering. Det problematiske er ikke reduktionen i sig selv, men snarere hvordan den positionerer læseren inden for disse fortællinger, og hvilke ressourcer der herigennem stilles til rådighed.

### 1.3 Fokus og teoretisk ramme

Rammen for mit speciale er således begrebet om retorisk medborgerskab og hvordan det på forskellig vis afspejles i *Danmark før og nu*. På det mere specifikke plan er det teori om konstitutiv retorik i samspil med begrebet om tekstens *third persona* der danner udgangspunkt for min nærlæsning af materialet. Hermed er det mit formål at belyse ikke alene de konstituerende mekanismer, men også de potentielt negerende og hvordan de interagerer i de sproglige positioner Danmark, danskeren og ansøgeren.

Jeg trækker ligeledes på teori om narrativer særligt som et strukturerende element for min analyse og ligeledes for at kunne beskrive hvordan narrativer som underliggende, diskursive strukturer og i form af mere konkrete, isolerede fortællinger hænger sammen i de tre overordnede fortællinger om Danmark, danskeren og ansøgeren i *Danmark før og nu*. Jeg vil undersøge:

- hvordan fortællingerne om henholdsvis Danmark, danskeren og ansøgeren udfolder sig,
- hvilke normer og værdier der viser sig i de tre fortællinger,
- og endelig hvordan de konstitutive og de negerende mekanismer i fortællingerne interagerer.

Som jeg håber at have tydeliggjort er selve indfødsretsprøvens udformning, den konkrete udvælgelse af indhold i bogen og de politiske bevæggrunde for at indføre prøven aspekter som jeg ikke beskæftiger mig med her. De rejser uden tvivl en række interessante spørgsmål om eksempelvis idéen om at sætte danskhed på prøve og vægtningen af historiske og kulturelle aspekter af det danske samfund, men det er politiske spørgsmål der rækker uden for mit fokus. Jeg vil dog i kapitel 2 præsentere mit analysemateriale nærmere og her også komme ind på den politiske kontekst ved indfødsretsprøvens indførelse.

## 1.4 En begrebsorienteret fortolkende retorisk kritik

Jeg håber således at denne undersøgelse i en bredere faglig kontekst kan bidrage til hvad James Jasinski kalder *conceptual thickening* (Jasinski 2001:256) som et eksempel på og konkretisering af retorisk medborgerskab som forskningsfelt og ramme for retorisk kritik. Ivie, Phillips og Berg har peget på at retorisk deliberation ikke nødvendigvis er særlig kønt; jeg håber med min undersøgelse af de konstitutive og negerende processer der gør sig gældende i *Danmark før og nu*, at kunne levere et eksempel på hvordan denne uskønhed udfolder sig, og hvordan normerne om en skønnere deliberation kommer til udtryk i teksten.

Den begrebsorienterede fortolkende retoriske kritik som beskrevet af Michael C. Leff (Leff 1980, 2003) er et tæt samspil mellem kritiker, artefakt, teori og begreber hvor fortolkningens rolle er at danne bro mellem det specifikke artefakt og kritikerens teoretiske klangbund, forventninger og formodninger; kritikeren 'vibrerer' sine observationer i artefaktet op imod begreber og forventninger for at opnå en større forståelse af artefaktet samtidig med at vi herigennem opnår en større forståelse af de anvendte begreber og teori i deres konkrete anvendelse (Leff 1980:345); i dette tilfælde Maurice Charlands teori om konstitutiv retorik og Philip Wanders begreb om tekstens *third persona* på den ene side og tekstnedslag fra *Danmark før og nu* på den anden side.

Udvælgelsen af tekstnedslag i analysematerialet har således været styret af de anvendte teorier og begreber såvel som min indledende fornemmelse af at materialet er mere end blot en didaktisk tekst. Ligeledes har de tre centrale positioner i analysen - *Danmark, danskeren og ansøgeren* - også være afgørende for mine valg af teksteksempler, og jeg har herudfra valgt en række eksempler som beskriver og italesætter danske normer og værdier, karaktertræk og handlinger særegne for danskeren samt begivenheder centrale for ansøgeren og hendes rolle i Danmark. Tekstnedslagene er på denne måde sigende for materialets overordnede karakter som en konstitutiv og samtidig negerende tekst, men naturligvis ikke fuldstændig repræsentative. Der er uddrag fra alle fire kapitler i *Danmark før og nu*, om end flest fra de to første kapitler og temaopslag der tilsammen udgør mere end trefjerdele af bogen.

## 1.5 Specialets dele

Denne indledning udgør specialets kapitel 1 som efterfølges af kapitel 2 hvori jeg præsenterer analysematerialet *Danmark før og nu*, selve indfødsretsprøven, den politiske kontekst og ansøgerne til prøven.

I kapitel 3 introducerer og diskuterer jeg den anvendte teori, et kapitel som udfolder sig i tre dele hvor jeg præsenterer henholdsvis Maurice Charlands teori om konstitutiv retorik, Philip Wanders begreb om tekstens tredje persona og endelig narrativet som redskab og struktur for min analyse. Andre teoretikere som Edwin Black, Michael McGee, James Boyd White og Benedict Anderson vil også blive inddraget.

Analyse og fortolkning udgør specialets kapitel 4, og dette kapitel udfolder sig ligeledes i tre dele: Myten om Danmark, myten om danskeren og myten

om ansøgeren. I disse tre dele ser jeg nærmere på både de konstituerende og negerende mekanismer i *Danmark før og nu* og hvordan de konkret viser sig og interagerer i bogens små og store fortællinger.

Analysen efterfølges af kapitel 5 hvori jeg blandt andet diskuterer de konstitutive og negerende aspekter af *Danmark før og nu*, uenighedens og konfliktens rolle i bogen, aspekter med forbedringspotentialer og endelig de kritiske implikationer af specialet i forhold til retorisk medborgerskab som forskningsfelt.

Endelig afsluttes specialet med kapitel 6 der udgør konklusion og perspektivering.



# Kapitel 2

## 2 Om indfødsretsprøven og *Danmark før og nu*

### 2.1 Indfødsretsprøven

Den danske indfødsretsprøve blev vedtaget i maj 2006 og implementeret i maj 2007 af en forligskreds bestående af Venstre, Konservative Folkeparti og Dansk Folkeparti som et led i en ny indfødsrets aftale mellem de tre partier. Formålet med prøven er at "(...) dokumentere [ansøgerens] kendskab til danske samfundsf forhold, dansk kultur og historie."<sup>3</sup> I et brev til Institut for menneskerettigheder i juni 2006 skrev daværende integrationsminister Rikke Hvilshøj tillige at tildelingen af statsborgerskab bør bygge på en formodning om at ansøgeren allerede på ansøgningstidspunktet er integreret i det danske samfund hvilket indebærer at ansøgeren "(...) deltager i den demokratiske proces gennem lokalvalg, foreningsaktiviteter, skolebestyrelser, etc." (Ersbøll & Gravesen 2010:61, egen oversættelse).

Indfødsret betyder statsborgerskab, og det tildeles ved fødsel, forældres ægteskab efter fødslen, adoption, erklæring eller naturalisation hvilket vil sig ved lov. Det er den sidstnævnte jeg beskæftiger mig med her da det er denne type statsborgerskab man ansøger om som udlændinge, og hvori indfødsretsprøven derfor indgår som et led i processen. De øvrige handler om hvorvidt du har en dansk forælder, om du adopteres eller er statsborger i et af de øvrige nordiske lande.

Ifølge grundlovens paragraf 44 er det Folketinget der afgør om en person bevilges statsborgerskab ved naturalisation, og det sker to gange årligt efter behandling i indfødsretsudvalget der undersøger om ansøgerne opfylder de generelle betingelser hvoraf afkald på tidligere statsborgerskab, fornødne dansk kundskaber, tro- og loveerklæring, ophold i Danmark i minimum ni år og bestået indfødsretsprøve er en række af dem<sup>4</sup>. Hvis ansøgeren opfylder disse betingelser, indstilles hun formelt til at Folketinget bevilger hende statsborgerskab.

Indfødsretsprøven er en *multiple choice*-prøve som afholdes to gange årligt. Den består i dag af 40 spørgsmål hvoraf 32 skal besvares korrekt for at bestå, og ansøgeren har 45 minutter til sin rådighed uden hjælpemidler. 35 af de 40 spørgsmål er udformet inden for rammerne af lærematerialet *Danmark før og nu*, og de sidste 5 er spørgsmål af aktuel karakter. Tidligere så indfødsretsprøven dog en smule anderledes ud; med Metock-dommen fra EF-domstolen i juni 2008 blev EU-reglerne om fri bevægelighed og familiesammenføring skærpet hvorfor indfødsrets aftalens forligsparter så det nødvendigt at styrke krav og kontrolmekanismer andre steder i den danske lovgivning, herunder sprogkrav og indfødsretsprøven. Indfødsretsprøven som den ser ud i dag, er altså resultatet

<sup>3</sup><http://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/statsborgerskab/indfoedsretsproeve.htm>

<sup>4</sup>De øvrige betingelser er: Ingen tidligere domme, ingen gæld til det offentlige og bevis på selvforsørgelse. Se: [http://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/statsborgerskab/statsborgerskab\\_ved\\_naturalisation.htm](http://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/statsborgerskab/statsborgerskab_ved_naturalisation.htm)

af den nye indfødsrets aftale som trådte i kraft i november 2008. Inden da skulle 28 ud af de 40 spørgsmål besvares korrekt, ansøgerne havde 60 minutter til rådighed, og spørgsmålene blev udtrukket af en spørgsmålsbank der var offentligt tilgængelig op til prøven hvorfor langt størstedelen (97%) af ansøgerne bestod indfødsretsprøven (60).

## 2.2 Ansøgerne og de nye statsborgere

Informationen om deltagerne til indfødsretsprøven er sparsom og begrænser sig til viden om hvor mange der melder sig til prøven, hvor mange der forbliver tilmeldte, og hvor mange der består. De seneste tal er fra juni 2009 hvor der var 2.809 tilmeldte prøvedeltagere, 2.566 forblev tilmeldte og 1.081 bestod (42,1%). I december samme år registrerede 2.968 sig, 2.750 forblev tilmeldte og 1.500 bestod (54,5%) (57). Der foreligger så vidt jeg har kunnet finde ud af<sup>5</sup>, ingen statistik om hverken prøvedeltagernes fordeling i forhold til hjemland, aldersgruppering eller hvor mange der er født og opvokset i Danmark.

Det gør der til gengæld når tallet angår hvem der årligt skifter statsborgerskab. I 2009 skiftede 6537 personer til dansk statsborgerskab med en fordeling mellem vestlige og ikke-vestlige lande på henholdsvis 8,32% og 91,68%, og i 2010 var procentdelen henholdsvis 13,24% og 86,76% hvor i alt 3006 skiftede til dansk statsborgerskab. Begge år med Irak, Afghanistan og Tyrkiet som top tre i forhold til ansøgernes tidligere statsborgerskab<sup>6</sup>. Det er dog nødvendigt at tage forbehold for at denne statistik indbefatter *alle* nye statsborgerskaber og altså ikke kun dem der gives ved naturalisation, men også dem der tildeles ved fødsel, ægteskab efter fødslen, adoption eller ved erklæring.

For at komplicere billedet yderligere er andelen af dem som skifter statsborgerskab som resultat af naturalisation, heller ikke lig med dem der samme år står på folketingets lov om indfødsrets meddelelse, idet skiftet er betinget af at ansøgeren løses fra sit gamle statsborgerskab, og det er en proces som godt kan tage et til to år. Således stod der på Folketingets lov om indfødsrets meddelelse fra 2010 3493 navne hvilket vil sige at der var færre personer (3006) der *rent faktisk* skiftede til dansk statsborgerskab end personer som stod listet i loven (64).

Jeg har desværre ikke kunne finde information om hvor mange af dem som får statsborgerskab ved naturalisation der rent faktisk er født og opvokset i Danmark, men statistikken siger dog at langt flere andengenerationsindvandrere (69,97% kvinder, 69,22% mænd) har dansk statsborgerskab i modsætning til førstegenerationsindvandrere (30,88% kvinder, 31,24% mænd) (63). Ligeledes blev 21,4% af de nye danske statsborgerskaber i 2009 tildelt unge mellem 18 og 24 år, og i 2010 var procentdelen 20,4%<sup>7</sup>. Eftersom at man skal have boet i Danmark i ni år for at søge om statsborgerskab, tyder disse tal på at i hvert

<sup>5</sup>Ifølge Dansk Statistikbank og forespørgsel hos Eva Ersbøll, seniorforsker ved Institut for menneskerettigheder med ekspertområde i statsborgerskab samt medforfatter til den danske INTEC-rapport, se Ersbøll & Gravesen 2010.

<sup>6</sup>Se bilag 1 og 2.

<sup>7</sup>Se bilag 3

fald en femtedel af ansøgerne er enten født eller opvokset i Danmark, og tallet kan altså også være højere.

Samlet set er tallene ovenfor altså ikke tal om de ansøgere der tager indfødsretsprøven da der ikke foreligger statistik for denne gruppe ansøgere. Dog indikerer tallene for alle nye statsborgerskaber at langt størstedelen af prøvedeltagerne igennem de seneste år er fra ikke-vestlige lande, og at der er flere anden-generationsindvandrere blandt ansøgerne end førstegenerationsindvandrere. De øvrige former for statsborgerskaber in mente ændrer formentlig ikke meget ved denne forestilling idet nordiske statsborgere tilhører gruppen af vestlige lande, mens børn med en dansk mor eller far og adoptivbørn formodentlig kommer fra både vestlige og ikke-vestlige lande.

Endelig skal det nævnes at der kan være mange grunde til at søge om dansk statsborgerskab ved naturalisation; fattigdom, familierelationer, arbejdsløshed, opvækst i Danmark og mange andre grunde. I forhold til Ceccarellis tanker om den polysemiske tekst vil det være forskelligt fra ansøger til ansøger hvorledes hun vurderer prøven og lærematerialet, og om hun overhovedet vurderer det; for nogle vil det formentlig blot være en formsag. Nogle vil således være mere velvillige end andre alt efter de ovennævnte faktorer og hvordan processen mod dansk statsborgerskab har været i øvrigt, og det er derfor vanskeligt at generalisere om ansøgernes mere følelsesmæssige initiale ståsted i forhold til prøven og lærematerialet.

### 2.3 Den politiske kontekst før og nu

Som nævnt var holdningen i 2005 hos indfødsretsaftalens forligsparter at tildelingen af statsborgerskab ikke skal ses som et integrationstiltag, men bør bygge på en formodning om at ansøgeren allerede på ansøgningstidspunktet er integreret i det danske samfund, og ud fra denne betragtning er indfødsretsprøven en måde at dokumentere at denne integration rent faktisk har fundet sted. Dette var et brud med 1990'ernes integrationspolitik hvor der var bred enighed i folketinget om at tildelingen af statsborgerskab kunne ses som et positivt led i en udlændinges integration i Danmark (61), og siden indfødsretsprøvens indførelse har flere af de daværende oppositionspartier — Enhedslisten, Socialdemokraterne, SF og Radikale Venstre — været kritiske overfor prøven; Enhedslisten og Radikale Venstre ønskede den afskaffet, mens Socialdemokraterne og SF i mere moderate vendinger ytrede ønske om en anden udformning af prøven<sup>8</sup>.

Denne mulighed fik de da S, SF og R i 2011 gik sammen i den nuværende regering. Da blev Integrationsministeriet opdelt i forskellige ressortområder under henholdsvis Social- og Integrationsministeriet samt Justitsministeriet hvor indfødsretsprøven hører under sidstnævnte. Udover denne meget konkrete nedtoning af integrationsområdet synes der også i denne nye konstituering at ligge et symbolsk budskab om at integrations- og udlændingeområdet ikke længere skal have den fremtrædende rolle i dansk politik og debat som den har haft tidligere. I sit regeringsgrundlag skriver SRSF følgende:

<sup>8</sup>Se <http://www.enhedlisten.dk/afskaf-quotdanskhedstestenquot>, <http://www.radikale.dk/cms/vis.aspx?aid=79396> og <http://www.information.dk/177649>.

Reglerne om statsborgerskab skal bruges aktivt til at fremme integration. Regeringen vil sende det tydelige signal, at udlændinge, der har boet i Danmark i flere år, og hvor integrationen er lykkedes, kan blive danske statsborgere. Kravene skal være høje, for dansk statsborgerskab er noget særligt. Men kravene skal ikke ekskludere dem, der gør sig umage, alene fordi de ikke har en tilpas høj uddannelse. Og mennesker, der har boet i Danmark gennem mange år, skal ikke mødes af en prøve, hvor kravene er højere, end hvad mange danskere kan. Men regeringen lægger vægt på, at ansøgere ikke har begået kriminalitet. For at opnå dansk statsborgerskab skal ansøgeren fremover have bestået Dansk 2 og en statsborgerskabsprøve, der vægter aspekter af det hverdagsliv og det aktive politiske liv, som møder borgerne i et moderne samfund. (Regeringen 2011:54-55)

Heraf fremgår det altså at den nuværende regering på sin vis går tilbage til den tidligere tankegang om at statsborgerskab skal ses som et led i integrationen samtidig med at det stipuleres at der skal sendes et signal til de allerede integrerede om at de kan blive statsborgere, for 'dansk statsborgerskab er noget særligt'. Ligeledes udtrykkes det at kravene ikke skal ekskludere mennesker uden en lang uddannelse, og at udlændingepolitikken skal være mere imødekommende overfor udlændinge der har boet i Danmark gennem mange år.

Endelig fremgår det også at regeringen ønsker at ændre indfødsretsprøven til en såkaldt statsborgerskabsprøve med hvad der synes at ligne et større fokus på nutidige aspekter af det danske samfund end den nuværende indfødsretsprøves forholdsvis store fokus på det historiske Danmark. I Politiken den 6. december 2011 udtaler Socialdemokraternes indfødsretsordfører Lennart Damsbo-Andersen at Socialdemokraterne ønsker at bibeholde prøven, men med en anden vægtning:

Vi er ligeglade med kongerækken og Struensee. Det er en rigid tilgang til sådan en prøve, som ingen betydning har for, hvordan man fungerer som menneske i Danmark i dag. (...) Billedligt talt skal muren bestå, men vi skal være bedre til at udstyre folk med værktøjet til at komme over den. Det handler om, at ansøgerne bliver bedre borgere i Danmark<sup>9</sup>.

Der er i skrivende stund (april 2012) endnu ikke fremlagt lovforslag til disse ændringer, men udover de citerede udtalelser om lempede sprogkrav og en ændret prøve, fremgår det også af regeringsgrundlaget at kravet om egen forsørgelse lempes, og at det skal være nemmere for unge født og opvokset i Danmark at opnå statsborgerskab (Regeringen 2011:55).

Endelig skal det tilføjes at den danske indfødsretsprøve ikke er et ensomt fænomen i Europa. I løbet af 2000'erne er tilsvarende prøver blevet indført i lande som Holland, England, Letland, Tyskland og Østrig (Strik et alia 2010:78), og kendskab til samfundsforhold er i et stigende antal lande blevet gjort til

---

<sup>9</sup><http://politiken.dk/debat/ECE1471670/ved-du-nok-til-at-blive-dansker/>

betingelse for naturalisation, sideordnet med krav om kendskab til landenes sprog<sup>10</sup>. I lyset af at den nuværende regering i sit regeringsgrundlag har bebudet en ændret prøve og ikke en afskaffelse, ser det heller ikke ud til at dette er et fænomen der vil ændre sig i nærmeste fremtid.

## 2.4 Danmark før og nu

*Danmark før og nu – læremateriale om historie kultur og samfundsforhold til indfødsretsprøven* er udgivet af det daværende Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration i april 2007, og det kan downloades gratis<sup>11</sup> eller købes i bogform.

I redaktionen har Det Historiske Hus også siddet med, ligesom fire eksterne konsulenter har bistået ministeriet, heraf tre professorer fra henholdsvis Syddansk Universitet, Københavns Universitet og Aarhus Universitet samt en sous-chef og lektor ved CVU i Sønderjylland.

Materialet fylder 165 sider fordelt på fire kapitler: *Dansk historie* (54 sider/32,7%), *Det danske demokrati* (34 sider/20,6%), *Det danske velfærdssamfund* (16 sider/9,7%) og *Danmark og omverdenen* (19 sider/11,5%). I forlængelse af det historiske kapitel er der 25 temaopslag (i alt 42 sider/25,5%) om blandt andet Danmarks geografi, sprog, kongehuset, kristendommen, højskolebevægelsen og en række kulturopslag der er hentet fra Kulturkanonen fra 2006. Det historiske kapitel samt kapitlet med temaopslag der også for størstepartens vedkommende er af historisk karakter, fylder således størstedelen.

Der er ingen eksplicit formålsbeskrivelse i bogen andet end undertitlen: *læremateriale om historie, kultur og samfundsforhold til indfødsretsprøve*. Heraf fremgår det altså at bogen er produceret specifikt til indfødsretsprøven (og altså ikke kan benyttes i andre læringssammenhænge som folkeskolen eller lignende) og har til formål at give ansøgerne den læringsmæssige ballast det kræves for at bestå prøven. I den digitale udgaves indholdsfortegnelse fremgår det at der ligeledes skulle være et forord; det er der dog hverken i den digitale eller den trykte udgave, og det fremgår heller ikke i den trykte udgaves indholdsfortegnelse.

<sup>10</sup><http://menneskeret.dk/viden/h%C3%B8ringssvar/2006/article?doc=18697>, afsnit 2.

<sup>11</sup>[http://www.nyidanmark.dk/bibliotek/publikationer/rapporter/2007/indfoedsretsproeve\\_laeremateriale/index.htm](http://www.nyidanmark.dk/bibliotek/publikationer/rapporter/2007/indfoedsretsproeve_laeremateriale/index.htm)

# Kapitel 3

## 3 Konstitutiv og negerende retorik

Den teoretiske ramme for specialet dannes overordnet af Maurice Charlands teori om konstitutiv retorik og Philip Wanders begreb om tekstens *third persona*. Det er en interessant akse at bevæge sig på i analysen af et materiale som *Danmark før og nu* der beskæftiger sig med en meget konkret gruppe læsere som i løbet af deres ansøgningsperiode undergår et nationalt identitetsskifte: På det tidspunkt de læser teksten, bærer de en medfødt nationalitet som de i hvert fald på papiret kaster bort når de efter indfødsretsprøven søger om dansk statsborgerskab. Læseren undergår med andre ord en transformation fra et nationalt fællesskab til et nyt.

Med Charlands konstitutive retorik er det mit formål at undersøge de konstitutive mekanismer der er på spil i materialets narrativer om Danmark og danskeren. Og med Wanders begreb om tekstens *third persona* er det på den anden side mit formål at undersøge hvordan ansøgeren positioneres ud fra netop disse skildringer i samspil med fortællingerne om indvandring, udlændinge og debatten herom.

Jeg ser således konstituerende og negerende retorik som to sider af samme sag hvilket også afspejles i de to tænkeres fælles interesse for forholdet mellem tekst, ideologi og publikum. Disse centrale teorier og begreber udgør dette kapitels første og anden del.

Kapitlets tredje og sidste del handler om narrativer der i denne sammenhæng fungerer som både et strukturerende og analytisk redskab i min analyse og fortolkning. Narrativet er også Charlands analytiske fokus, og det er således igennem de forskellige narrative former i *Danmark før og nu* at jeg identificerer materialets konstitutive såvel som negerende elementer.

### 3.1 Konstitutiv retorik

#### 3.1.1 Interpellation: Subjektet som retorisk konstruktion

Maurice Charlands teori om konstitutiv retorik er delvist udarbejdet på baggrund af hans ph.d.-afhandling fra 1983 som han skrev under vejledning af en anden velkendt retoriker: Michael McGee. Det er derfor ikke så mærkværdigt at selvsamme McGee også er en inspirationskilde i Charlands artikel fra 1987 om indbyggerne i Québec og forsøget på at konstituere dem som *les Québécois* for herigennem at kunne gøre krav på national selvstændighed. Ligesom Michael McGees artikel om 'folket' som abstraktion, en artikel jeg kommer nærmere ind på, er også Charland interesseret i hvordan identiteter vækkes til live.

En anden vigtig teoretiker for Charland er således Edwin Black der allerede i 1970 med begrebet om tekstens *second persona* beskrev og eksemplificerede hvordan publikum skabes i en tekst, og hvilke ideologiske greb der sker herigennem (Black 1970). Og det er denne tankegang som Charland bygger videre

på; hvor den modernistiske Black er meget optaget af hvordan vi moralsk kan evaluere tekster og den (parti)ideologi de afspejler, er Charland mere optaget af de førnævnte ontologiske sider af sagen: Hvad er publikum for en størrelse? Hvad er tekstens *second persona* for en størrelse? Og hvorfor identificerer publikum sig med denne personakonstruktion? (Charland 1987:137). For at besvare disse spørgsmål trækker Charland dels på Louis Althusser's begreb om *interpellationen* af subjektet, dels på Kenneth Burkes tanker om *identifikation* mellem publikum og tekst og hvad det betyder for retorikkens publikumsbegreb.

Med persuasio som sit foretrukne omdrejningspunkt forudsætter retorikken traditionelt set at der forud for teksten eller talen allerede eksisterer et publikum løsrevet fra tekstens diskursive processer og dermed frit til at vurdere og lade sig overbevise. Denne tankegang er dog problematisk fordi den forudsætter at publikum med alt hvad det indebærer af motiver, værdier og normer er givent og dermed en størrelse hvis eksistens beror på mekanismer der ligger uden for det retoriske (133).

Heroverfor stiller Charland identifikation der forstås som en retorisk konsekvens af det samarbejde der sker *i og igennem* en given diskurs: Publikum må *skabes* retorisk før det kan *overbevises* retorisk (133). Ud fra Charlands subjektforståelse eksisterer publikum dermed ikke objektivt før og adskilt fra diskursen og ideologien heri; det skabes retorisk igen og igen i de mange forskellige diskurser publikum indgår i.

Charland forklarer denne identifikationsproces med Althusser's begreb om subjektets *interpellation*. Interpellationen sker idet publikum anerkender at blive tiltalt og samtidig accepterer den identitet tiltalen bringer med sig (138). Et forhold som udgør et grundlæggende konstitutivt paradoks: Publikum skabes idet det tillaes, og teksten må derfor både forudsætte publikum som en given, ikke-retorisk størrelse og samtidig skabe sit publikum:

The ideological "trick" of such a rhetoric is that it presents that which is most rhetorical as the existence of a *peuple*, or of a subject, as extrarhetorical. (...) Thus this rhetoric paradoxically must constitute the identity of "Québécois" as it simultaneously presumes it to be existing outside of rhetoric and form the basis for a rhetorical address. (137)

Den identitet teksten skaber, gøres på denne måde til noget der allerede eksisterer uden for retorikken; og det er til trods for at argumenterne for denne identitet ofte baseres på påstande om naturlighed og en særlig essens der forener de interPELLerede subjekter som det ses i Charlands eksempel med de historisk set altid frihedskæmpende *les Québécois* (134, 137).

### 3.1.2 Essentialisering og strategisk essentialisering

Det store spørgsmål i denne forbindelse er naturligvis hvordan man får del i en essens; kan eksempelvis nyttilflyttere til regionen få del i Québec-essensen som den skildres?

Den amerikanske retoriker Raka Shome har fokuseret sin forskning mod blandt andet imperialistiske tekster, og hun skriver i sin artikel om det postkoloniale subjekt at kulturer og nationer i lyset af globaliseringen ikke længere kan opfattes som separate, lukkede systemer; vi lever alle i kulturelle skæringspunkter mellem flere kulturer og flere nationer på én gang og skaber på denne måde bånd på tværs af grænser, nationer og essenser som udfordrer det statiske identitetsbegreb der har været kernen i den imperialistiske kulturtankegang (Shome 1999:595, refererer Edward Said). Det postkoloniale subjekt står derfor i en ambivalent position som sætter det i stand til at se at nationale og kulturelle identiteter ikke kan essentialiseres og på denne måde nedbryde de eksisterende kulturelle og nationale narrativer om eksempelvis en særlig dansk essens (595). Så hvor forskere såvel som lægmand tidligere har forstået identiteten 'dansker' som noget man er født med, noget der er særegent og derfor ikke bare kan deles, er denne tankegang ved at ændre sig i lyset af globaliseringen og det transnationale og -kulturelle subjekt som er resultatet heraf.

Dette viser sig dog også at være en udfordring for kritikeren i forhold til hendes tilgang til sit materiale: I kritikken af essentialiseringen er kritikeren ofte selv nødt til med topoi som eksempelvis 'ikke-vestlig' og 'vestlig' at essentialisere mennesker for at kunne benævne det der analyseres og kritiseres; når jeg skriver at ansøgere fra ikke-vestlige lande må føle sig negeret af den danske diskurs, indikerer jeg samtidig at der eksisterer en såkaldt ikke-vestlig essens som er noget andet end den danske.

Løsningen på dette problem er hvad Shome kalder *strategisk essentialisering* hvor igennem kritikeren gør sig bevidst om de magtstrukturer hun selv indgår i, men bruger de essentialistiske termer som redskaber til at kunne kritisere, snarere end som en beskrivelse af „(...) the way things are.“ (597).

Problematikken omkring essentialisering er relevant i kritikken af *Danmark før og nu* der ikke så underligt forsøger at beskrive Danmark såvel som den danske befolkning, men hvor ansøgeren på et formelt juridisk plan skal skifte fra en medfødt nationalitet til en ny som i lærematerialet tillægges en række væsentlige karaktertræk, normer og værdier.

### 3.1.3 Interpellation som socialisering

Charlands retoriske subjekt er et brud med den hidtidige retoriske publikumsopfattelse der for det første går ud fra at publikum eksisterer forud for teksten, og for det andet at publikum overbevises til at indgå som bestemte subjektpositioner. Selv om det er et brud med den retoriske publikumsopfattelse, adskiller Charlands forståelse sig ikke væsentligt fra den traditionelle humanistiske subjektforståelse med blandt andre Althusser og hans berømte formulering om det altid allerede eksisterende subjekt; på samme måde gør Charland opmærksom på at vi er altid allerede er positionerede som subjekter i forskellige diskurser (Charland 1987:141).

Derfor kalder Charland konstitutiv retorik for en *rhetoric of socialization*; vi eksisterer ikke som statiske, fikserede subjekter i en tekst, men lever inden for flere diskurser på én gang (142):



... this rhetoric of identification is ongoing, not restricted to one hailing, but usually part of a rhetoric of socialization. Thus, one must already be an interpellated subject and exist as a discursive position in order to be part of the audience of a rhetorical situation in which persuasion occurs. (138)

Pointen er ikke kun betydningsfuld på det ontologiske plan. I og med at vi lever i flere diskurser samtidigt, lever vi også i potentielt modsætningsfyldte diskurser, og konstitutiv retorik kan italesætte og potentielt set levere en forklaring og et svar på de modsætninger vi oplever i vores hidtidige subjektpositioner: *Québécois* konstrueres som et svar på modsætninger mellem positionerne 'fransk-canadier' og 'fransktalende indbygger i Québec' (142). Konstitutiv retorik arbejder således på baggrund af tidligere diskurser som ikke længere lever op til de krav vi har til vores selvforståelse og position i samfundet: "Tensions in the realm of the symbolic render possible the rhetorical repositioning or rearticulation of subjects." (147).

En lignende pointe kommer fra teoretikeren James Boyd White der oprindeligt er uddannet inden for jura og engelsk og således ser på sprogets konstitutive mekanismer ud fra et noget anderledes ståsted end Charlands, men ikke mindre relevant af den grund; også han beskæftiger sig med politiske, juridiske tekster og deres evne til at interagere med det omgivende samfund.

White peger på det gensidige (*reciprocal*) forhold der ligger i den vedvarende interpellationsproces beskrevet af Charland. I sin læsning af Edmund Burkes tale om den britiske forfatning hylder White politikeren for konkret at vise og udøve et forhold mellem individet og den omgivende kultur der ikke er instrumentelt orienteret, men rettet mod en gensidighed hvor igennem borgeren såvel som kulturen på vedvarende rekonstrueres (*is remade*) igennem Burkes skildring af borgernes engagement i samfundet (White 1984:209).

For ansøgeren om dansk statsborgerskab er der på samme måde tale om et skifte fra en gammel identitet der på i hvert fald nogle punkter ikke længere er tilstrækkelig, til en ny, men forskellen er at den nye identitet kun er ny for ansøgeren; ikke danskeren. Så spørgsmålet er om det er muligt og i så fald hvordan et individ eller en gruppe konstitueres inden for et allerede etableret fællesskab.

#### 3.1.4 Ideologiske konsekvenser: Kollektivet som abstraktion

De konstitutive mekanismer beskrevet ovenfor — identifikation, interpellation og socialisering — har ifølge Charland en række ideologiske konsekvenser. Den første handler om konstitueringen af et kollektiv subjekt.

Kenneth Burke kalder det en ultimativ identifikation; konstitutive tekster transcenderer individuelle eller klassespecifikke interesser for at kunne skabe en kollektiv identitet (Charland 1987:138). Charland trækker i denne forbindelse også på McGees tanker om 'folket' som en sproglig, ideologisk abstraktion, en myte der ofte bruges som belæg i politisk argumentation såvel som retorisk forskning uden nærmere begrundelse i øvrigt (McGee 1975: 238-239); det anses med andre ord for *common sense* at slutningen fra individ til kollektiv er tilladt.

Det paradoksale er ifølge McGee såvel som Charland at selv dem der adresserer folket, ikke er enige om folkets identitet, om hvem der er indenfor, og om hvem der er udenfor. I stedet argumenterer alle ud fra deres version af eksempelvis *peuple Québécois* (McGee 1975:239, Charland 1987:139). Som Charland ganske rigtigt pointerer, resulterer det ofte i en begrebsmetaforisk fejlslutning når det eksempelvis hævdes at et samfund kæmper, taber og vinder; individerne i samfundet kæmper, hvorimod samfundet blot er en abstraktion. Samme pointe ses udfoldet hos Marianne Winther Jørgensen og Louise Philips der tager udgangspunkt i Georg Lakoffs og Mark Johnsons begrebsmetaforer<sup>12</sup> og ud fra et diskursanalytisk ståsted undersøger nationale begrebsmetaforer som 'nationen som træ' og 'nationen som individ'. Fælles for denne type metaforer er ifølge Jørgensen og Philips at de strukturerer nationen som en organisk sammenhængende enhed (i modsætning til eksempelvis politisk eller institutionel enhed) som mennesker er bundet til gennem jorden eller opvækst (Jørgensen & Philips 1999:178-180). På denne måde kan begrebsmetaforer som disse tillægge individerne inden for et institutionelt fællesskab som nationen en række karaktertræk og værdier som man sædvanligvis tillægger mennesker; ikke institutioner.

Som Charland dog også skriver, er det naturligvis muligt for individer at agere i flok, og vi kan fortolke deres mange individuelle handlinger som en kollektiv handling og samtidig være bevidste om at for eksempel det arabiske forår og ungdomsoprørerne i Europa i 2011 ikke var (og er) den ensartede kamp vi ofte ser dem skildret som. Men netop skildringen gør det muligt at opfatte en mængde som en enhed: "It is within the formal structure of a narrative history that it is possible to conceive of a set of individuals as if they were but one." (Charland 1987:140)

McGees tekst bærer præg af at være skrevet i en tid hvor politiske systemer globalt set var ustabile. Særligt hans tanker om magthaveres syn på 'folket' som en blåøjet masse der ikke forstår logiske ræsonnementer (McGee 1975:238), synes en smule unuanceret i dag, specielt i lyset af den generelle og især retoriske interesse for andre og mere dagligdags former for medborgerskab<sup>13</sup>.

Alligevel er hans grundlæggende pointe om at vi skal være årvågne over for abstraktioner som denne, yderst relevant. Således ses også i *Danmark før og nu* en række af de nationale begrebsmetaforer og generelle abstraktioner som 'Danmark, 'danskeren' og 'danskerne', og spørgsmålet er hvad abstraktioner som disse har af konsekvenser for de individer og grupper der står inden for såvel som uden for dette fællesskab.

### 3.1.5 Ideologiske konsekvenser: Sammenfald i tid

En der har set nærmere på netop spørgsmålet om opfattelsen af nationale fællesskaber, er minoritets- og nationalismeforskeren Benedict Anderson. Hvordan kan det være at mennesker er villige til at ofre deres liv for andre mennesker

<sup>12</sup>Lakoff, Georg & Johnson, Mark (1980): *Metaphors We Live By*, University of Chicago Press, Chicago.

<sup>13</sup>Gerard A. Hausers *Vernacular Voices* (1999), University of South Carolina Press, er et blandt flere eksempler herpå.

de aldrig har mødt og heller aldrig kommer til at møde, spørger Anderson og konkluderer:

It [the nation] is imagined as a community. (...) Ultimately, it is this fraternity that makes it possible, over the past two centuries, for so many people, not so much to kill, as willingly to die for such limited imaginings. (Anderson 1991:7)

Andersons meget væsentlige pointe her er at nationen i tråd med McGees tanker er et *forestillet* fællesskab, og det er forestillingen om et dybere broderskab mellem individerne i nationen der muliggør idéen om et fællesskab der strækker sig på tværs af økonomisk, social og kulturel ulighed såvel som fysisk og tidsmæssig distance.

Dernæst er pointen også at nationen er en forholdsvis ny, institutionel tankegang der vandt indpas i løbet af de sidste to århundreder, men det er paradoksalt nok ikke den generelle opfattelse; trods sin unge alder opfattes nationen af de fleste ikke blot som en historisk størrelse, men også som en naturlig institutionel størrelse (Anderson 1991:5-6).

Dette forhold illustreres også hos Charland der kalder den anden ideologiske konsekvens af konstitutiv retorik det 'transhistoriske' subjekt: Skildringen af en fortidig kollektiv agent (de fortidige frihedskæmpende *Québécois*) bliver belæg for eksistensen af den nutidige kollektive agent (de nutidige frihedskæmpende *Québécois*) og de handlinger der opfordres til på denne baggrund (national selvstændighed). Fortid og nutid smelter sammen og bliver på denne måde konsubstantielle i en fælles kamp mod et fælles mål (*consubstantial*, Charland 1987:140):

This interpretive stance is perfectly reasonable. It is also perfectly tautological, for it is a making sense that depends upon the a priori acceptance of that which it attempts to prove the existence of, a collective agent, the people Québécois, that transcends the limitations of individuality at any historical moment... (140)

I tråd med Charlands overordnede ontologiske pointe om subjektets konstituering ses det her igen hvordan det kollektive subjekt både forudsættes og konstitueres på én og samme tid i hvad han kalder en tautologisk slutning. I narrativets verden bliver begivenheder således forståelige ikke blot som en række kausale sammenhænge, men også ud fra en transcendent kollektiv interesse som etableres idet der skabes en substantiel forbindelse mellem den tidligere kollektive agent og den kollektive agent teksten forsøger at konstituere (139).

Som White pointerer, må en konstitutiv tekst dog nødvendigvis udvise en eller anden form for kongruens mellem det tekstuelle og det reelle univers hvis læseren skal kunne omsætte tekstens logik til den materielle verden hun lever i, uden at opleve et brud (White 1984:220)<sup>14</sup>.

<sup>14</sup>Et kriterium som ligger tæt op af hvad Walter R. Fisher kalder *narrative fidelity* (s. 8): „Narration as a Human Communication Paradigm: The Case of Public Moral Argument“ i: *Communication Monographs*, vol. 51, 1984.

Sammenfaldet mellem fortid, nutid og fremtid i det transhistoriske subjekt har altså sine begrænsninger hvis interpellationen skal accepteres. I *Danmark før og nu* trækkes der således også lange spor fra fortidens Danmark og danskere frem til nutiden som på forskellig vis danner belæg for karaktertegningen af Danmark og danskerne i dag. Det er ikke i sig selv et kritikpunkt, men det har en række konsekvenser for ansøgerens positionering inden for dette transhistoriske kollektiv, ligesom det kan risikere at være modstridende med ansøgerens eget billede af Danmark og danskeren, aspekter som jeg undersøger nærmere.

### 3.1.6 Ideologiske konsekvenser: Narrativ handlefrihed

Den tredje og sidste ideologiske konsekvens beskrevet af Charland er illusionen om subjektets frihed til at handle.

Et narrativ præsenterer en meningsfuld, logisk helhed for sit publikum (Charland 1987:143), og som interPELLERET subjekt konstitueres man med 'en fortid, motiver og et mål' (140). I et sådant narrativ må subjektet være tro mod fortællingens motiv og projicerede slutning, både for at bibeholde narrativets indre sammenhæng (143) og for at bibeholde sin egen position i narrativet: Subjektet eksisterer kun som resultat af narrativet hvilket betyder at hvis man går imod den projicerede handlemåde, underkender man sin egen position og dermed handleevne (141, 143). På den måde er narrativets logik tvingende og publikums frihed til at indtage en holdning en illusion; fortællingen er allerede fortalt med en begyndelse såvel som (implicit) slutning.

Det er i dette greb hvor subjektet positioneres mod en bestemt handling, at diskursens ideologiske karakter træder frem (141): Konstitutiv retorik er ideologisk ikke fordi den indsætter subjektet i et narrativ med et bestemt motiv, men fordi den indsætter subjektet som en narrativ agent i den materielle verden (143). Dette uudsagte sammenfald mellem fortælling og virkelighed kan være problematisk; selv om store dele af den kommunikation vi møder i hverdagen er narrativiseret i en eller anden grad, er vi som kritikere alligevel nødt til at være opmærksom på hvad der nedtones, hvad der fremhæves, hvad der udelades, og hvilke handlinger der ansføres til i dette narrativ.

I *Danmark før og nu* ses på samme måde en projicering af en bestemt række handlinger i beskrivelser af hvordan danskeren orienterer sig og handler i samfundet, og spørgsmålet er derfor hvilken betydning dette kan få for ansøgeren der endnu ikke er hverken interPELLERET eller konstitueret som 'dansker', men dog alligevel har befundet sig i Danmark de sidste ni år.

### 3.1.7 Konstitutiv retorik i praksis

Charlands teori om konstitutiv retorik tager form ud fra en enkelt case om *peuple Québécois* og fungerer derfor på mange måder som et kerneeksempel på konstitutiv retorik hvilket kun understreges af ordspillet mellem *constitutive rhetoric* og den centrale tekst i hans case: en *constitution*. Teksten er derfor i stand til at vise eksempler på alle de forskellige mekanismer og konsekvenser Charland peger på.

Som jeg allerede har indikeret er dette ikke tilfældet med *Danmark før og nu*. Bogen viser træk af alle de mekanismer jeg har omtalt ovenfor, men ofte ikke i så klar en form som i eksemplet med *peuple Québécois*. Spørgsmålet er derfor hvad vi i et kritisk øjemed gør med diskurser der på denne måde falder uden for kernekategorien, men alligevel viser sig interessant at undersøge inden for en konstitutiv ramme.

Hvis vi begynder med forskellene, er der med *Danmark før og nu* for det første ikke tale om et politisk konstitutivt dokument der forsøger at legitimere en ny selvstændig stat, men som jeg beskrev i indledningen, et læremateriale med flere funktioner og betydninger hvor den didaktiske formentlig vil springe de fleste i øjnene som den vigtigste. Hvor den ideologiske, konstitutive intention i Charlands eksempel fremstår forholdsvis tydeligt, er denne funktion tilstede på et mere indirekte plan i *Danmark før og nu*.

For det andet er forholdet mellem afsender og modtager også markant anderledes; hvor Charland behandler en gruppe der tiltaler en endnu større gruppe, er afsenderen af *Danmark før og nu* et ministerium der i sig selv er en abstraktion der dækker over en række embedsmænd vi ikke kender ansigterne på. Modtageren er til gengæld en række individer som tilsammen kan betegnes som 'indvandrere', men nærmere kommer vi det ikke da de alle kommer fra hver deres land med hver deres kultur. Forholdet mellem afsender og modtager er desuden fundamentalt asymmetrisk: Om end afsenderen ikke direkte er den afgørende instans i beslutningen om hvem der tildeles statsborgerskab, er den trods alt — i denne sammenhæng — statens ansigt udadtil samtidig med at det er afsenderen der fastlægger parametrene for indfødsretsprøven såvel som lærematerialet og således beslutter hvem der består, og hvem der ikke består.

Endelig er der i Charlands eksempel tale om konstitueringen af en helt ny identitet, *peuple Québécois*, en identitet som reelt set ikke eksisterede før, som er ny for både afsender og modtager, og som har til formål at erstatte den tidligere betegnelse *fransk-canadier* for de af dem der bor i Quebec. *Danmark før og nu* forsøger derimod ikke at skabe en identitet der ikke eksisterede før; materialet henvender sig til mennesker som søger om optagelse i det allerede konstituerede fællesskab.

Disse forskelle til trods mener jeg alligevel at konstitutiv retorik er en relevant teoretisk ramme for min undersøgelse. Som et materiale der eksplicit henvender sig til en gruppe læseren der meget konkret ansøger om at blive optaget i det nationalt konstituerede fællesskab, er de konstitutive mekanismer tilstede om end i andre former og sammenhænge. Som Charland skriver, er det ikke al konstitutiv retorik der lykkes (141). Men selv om de konstitutive træk forekommer i mindre skala, mere skjult og i andre afsender/modtager-konstellationer, bliver de ikke mindre interessante at afdække; måske nærmest tværtimod. Kritikerens arbejde er at forsøge at afdække de mere eller mindre skjulte mekanismer og konstruktioner der er på spil, og som indskriver publikum i roller og handlingsmønstre de måske ikke selv er bevidste om:

... in order to overcome the constraints of ideology, rhetorical theory must see through the 'givenness' of what appears to be the delimi-

table rhetorical situation, where the ontological status of speaker, speech, audience, topic, and occasion offer themselves as unproblematic. (148)

På denne måde kan den konkrete, kritiske applikation af Charlands teori afdække nye interessante områder, sammenhænge og mekanismer og herigennem bidrage til en bredere forståelse af teorien.

## 3.2 Negerende retorik

### 3.2.1 Subjektet som relationel konstruktion

Charlands overordnede pointe med sin teori om konstitutiv retorik er som beskrevet af ontologisk karakter og orienterer sig hovedsageligt mod hvordan identiteter opstår; hvordan publikum inviteres til at indgå som subjekter og aktører i forskellige diskurser<sup>15</sup>. Charland beskæftiger sig til gengæld i mindre grad med det publikum der ikke tiltales, ikke interPELLERES og dermed ikke konstitueres og socialiseres. Han nævner kort at Québec-sagen tydeliggør at "(...) the very character of a collective identity and the nature of its boundary, of who is a member of the collectivity, were problematic." (135), og senere på et mere generelt plan skriver han at:

... not only is the character or identity of the "people" open to rhetorical revision, but the very *boundary* of whom the term "people" includes and excludes is rhetorically constructed: as the "people is variously characterized, the persons who make up the "people" can change. (139)

Nøgleordet i de to citater er *grænsen* eller *afgrænsningen* for konstitutiv retorik: Hvem er med i fællesskabet, og hvem er ikke? Kollektivets afgrænsning udadtil er en retorisk konstruktion der i kraft af denne egenskab også potentielt set kan ændres.

White er ligeledes opmærksom på den potentielle spænding og måske endda fjendskab konstitutiv retorik kan medføre. Ifølge White er den konstitutive teksts formål at vi skal indgå i og se os selv som en del af tekstens univers, men som White pointerer, kan det meget vel være at Edmund Burke mener denne forfatning er den rette for det britiske folk, "(...) but what if we do not? This reader is conceived as a kind of enemy. If you're not with this text, you are against it." (White 1984:222) Selv om der her er tale om en specifik tekst af Edmund Burke, er det et interessant eksempel på hvordan konstitueringen af ét publikum potentielt set kan have omkostninger for andre i publikum som ikke

---

<sup>15</sup>Ej at forveksle med Sonja. K. Foss' og Cindy L. Griffins *invitational rhetoric* der ikke på samme måde synes at have et konstitutivt formål. Forfatterne tager udgangspunkt i situationer som eksempelvis en forfatters takketale på vegne af alle de kvinder som ikke bliver hørt i den patriarkalske verden (s. 11). Forudsætningen for denne retorik er "(...) safety, value, and freedom." (s. 10); forudsætninger som ganske enkelt ikke er mulige i *Danmark før og nu* i kraft af det grundlæggende asymmetriske magtforhold mellem afsender og modtager.

nødvendigvis føler sig tiltalt, og som i stedet danner det afgrænsende omrids af det tiltalte publikum.

Også Benedict Anderson er opmærksom på denne relationelle identificering i sin beskrivelse af hvordan nationen forestilles som et *afgrænset* — territorielt såvel som ideologisk — og *suverænt* fællesskab, forstået som frit og uafhængigt af andre nationer (Anderson 1991:7). Nationen er således en relationel konstruktion vi definerer i forhold andre nationer, som oftest ud fra essentialistiske forestillinger om et særligt dansk/europæisk/vestligt eller helt fjerde sæt egenskaber som jeg har omtalt ovenfor (s. 17) i forbindelse med Shome og essentialisering.

### 3.2.2 Ideologisk retorisk kritik

Samme fokus på de der står uden for det konstituerede fællesskab, dem som fællesskabet konstituerer sig op imod, ses hos Philip Wander med hans begreb om tekstens *third persona* (fremover tredje persona).

Ligesom Charland mener Wander heller ikke at diskurser kan anskues frie af deres ideologiske kontekst, og Wander spiller således en af hovedrollerne i en længere polemik om ideologisk retorisk kritik i det daværende Central States Speech Journal i 1983-84<sup>16</sup>. Det er en omfangsrig debat som trækker tråde helt tilbage til den velkendte debat mellem Forbes Hill og Karlyn Kors Campbell i 1972<sup>17</sup> såvel som debatten mellem Philip Wander-Steven Jenkins (Wander & Jenkins 1972) og Lawrence W. Rosenfield (Rosenfield 1974) der alle centrerer sig om den retoriske kritikers rolle i forhold til sit analysemateriale.

I 1983 tager Wander således diskussionen op igen i sin artikel om det ideologiske vendepunkt i retorisk kritik (Wander 1983) der er formuleret som en kritik af blandt andre Forbes Hill og Lawrence W. Rosenfield og deres kritiske ståsted. I store træk mener eksempelvis Rosenfield at den retoriske kritikers udgangspunkt bør være prissættende (*appreciative*), forstået som en form for åben tilgang til teksten der herigennem får mulighed for at udfolde sig fuldt ud uden kritikerens fordomme og formodninger (Rosenfield 1974 og 1983), hvori- mod Wander mener at det ikke er muligt for kritikeren at sætte sig ud over sit eget subjektive udgangspunkt, og det er således kritikerens opgave at opdage og fremvise de magtstrukturer og magtforhold indlejret i retoriske tekster (Wander 1983 og 1984).

Efter en række svar fra blandt andre Hill og Rosenfield svarer Wander igen i sin artikel fra 1984 hvori han blandt andet skriver: "Clearly Rosenfield is correct: Ideological criticism can lead one into a miasma, but it is not a miasma created by the critic." (Wander 1984:199) Wanders pointe er tilsyneladende at vi som kritikere ikke er i stand til at transcendere virkeligheden, uanset hvor ildelugtende den end måtte være. Hvor Rosenfield — groft sagt — mener at kritikeren bør holde fingrene væk fra de ideologiske sider af teksten for at undgå at misforstå, misfortolke og dermed misrepræsentere den, mener Wander at kritikeren bør dykke ned i dem; det er virkeligheden, og hvis vi ikke kritisk kan forholde os til

<sup>16</sup>Siden 1989 Communication Studies.

<sup>17</sup>Udfoldet i Quarterly Journal of Speech 1972, vol. 58, nr. 4.

virkeligheden, hvad er så pointen med retorisk kritik<sup>18</sup>?

Som McGee er inde på i sit bidrag til debatten, kan Wanders ideologibegreb synes en smule romantiserende i sine forestillinger om hvordan den akademiske verden kan og bør revolutionere verden ved at opdage og afsløre af de herskende magtstrukturer (McGee 1984:50). I tråd med denne tankegang er mit fokus ikke at afsløre at der eksisterer magtmekanismer i *Danmark før og nu*, men snarere at undersøge den måde de fungerer på, og hvilke konsekvenser de kan have for læseren. Til dette formål er det analytiske produkt af Wanders tanker ganske anvendeligt: Begrebet om tekstens tredje persona som henfører til dem der ikke er repræsenteret i diskursen, men alligevel påvirkes af den.

### 3.2.3 Tredje persona: Negation på flere niveauer

Hvor tekstens anden persona beskæftiger sig med det (indirekte) tiltalte publikum, beskæftiger tekstens tredje persona sig med det publikum der ikke tiltales, forstået som en spejling af tekstens anden persona:

What is negated through the Second Persona forms the silhouette of a Third Persona – the "it" that is not present, that is objectified in a way that "you" and "I" are not. (Wander 1984:209)

Denne negation viser sig på forskellige måder. I sin tydeligste form som de konkret uacceptable og uønskede; i sin mere subtile form som de blot ubetydelige. Tredje persona er 'det' eller 'dem' læseren skal undgå, og på et historisk plan 'det' eller 'de' "(...) whose presence, though relevant to what is said, is negated through silence" (210). Tekstens tredje persona findes altså i modsætning til den anden persona i 'tekstens stilhed' (215) som den udøves gennem sproget, talesituationen og de strukturer der ligger bag (216).

Individer eller grupper bliver på denne måde til et 'dem' eller 'det' der sætter disse individer uden for spillet idet de hverken tildeles taleposition eller handlekraft til at kunne tage denne taleposition til sig. De er blevet til ikke-subjekter (*non-subjects*, 216). Wander ser således negation som flere forskellige fænomener: Ikke-omtale, ikke-tiltale, historisk negation og konkret omtale af det vi som publikum skal undgå.

Samme variation ses også i *Danmark før og nu*: I forskellige grader ses eksempler på at ansøgeren ikke omtales selv om det ville være relevant i konteksten, at debatter væsentlige for både danskeren og ansøgeren ikke italesættes, at komplekse situationer som krigen i Afghanistan og Irak nedtones og forsimples, og endelig at de narrativer der konstituerer Danmark og danskeren, herigennem negerer ansøgeren.

På denne måde er sproget som symbolsk handling ikke blot med til at skabe en tilhører som Black og Charland beskriver, men kan også have en fremmedgørende funktion, og disse to funktioner kan eksistere side om side, et forhold som Wander også selv indikerer i hans billede af tredje persona som silhuetten af tekstens anden persona og således ligeså meget tilstede i teksten som denne.

<sup>18</sup>Hele polemikken kan læses i *Central States Speech Journal* 1983, vol. 34, nr. 1 og 2 samt *Central States Speech Journal* 1984, vol. 35, nr. 1 og 3.



### 3.2.4 Diskursive magtmekanismer

Den væsentligste grund til at retorisk kritik skal beskæftige sig med tekstens tredje persona er ifølge Wander ikke alene det faktum at mennesker negeres, men snarere at den samlede diskursive negation griber ind i den materielle verden vi lever i. Meget lig Charlands tanker om ideologiens betydning som en handlingsanviser i verden uden for teksten får tekstens negation betydning ikke blot for den konkrete tekst den sker i, men også for de strukturer der dominerer i det omgivende samfund:

Operating through existing social, political, and economic arrangements, negation extends beyond the "text" to include the ability to produce texts, to engage in discourse, to be heard in the public space. (210)

Samme magtmekanisme ses omtalt hos Jørgensen og Philips der skriver at "(...) når man trækker på visse diskurser frem for andre, konstitueres verden på én måde frem for andre mulige måder." (Jørgensen & Philips 1999:187). Ved på denne måde at bibeholde en national diskurs i modsætning til eksempelvis en international diskurs fastholdes de mennesker der ikke ser sig selv repræsenteret i den nationale diskurs, i en position uden for denne.

På et mere konkret plan peger de også på at den såkaldte semantiske tæthed omkring en kategori som 'dansker' ofte ligger omkring hvid hud, dansk efternavn og lignende hvilket kan få betydning for mennesker „(...) der definerer sig som danskere, men som ligger i udkanten af kategorien, som den diskursivt er konstrueret." (187).

I *Danmark før og nu* er 'dansker' og 'Danmark' to af de hyppigst optrædende kategorier, og det er således interessant at undersøge hvordan den semantiske tæthed konstrueres omkring disse to positioner.

## 3.3 Konstitutive og negerende narrativer

Tilbage er spørgsmålet hvordan man analytisk identificerer tekstens konstitutive og negerende træk. Wander giver hverken her eller i senere publikationer konkrete analytiske anvisninger hvilket formentlig hænger sammen med at Wanders ærinde er af mere forskningskritisk karakter. Og til trods for at flere har videreudviklet begrebet med begreber som eksempelvis *the fourth persona* og *the null persona*<sup>19</sup>, er der få som har brugt den tredje persona analytisk. Faktisk har jeg kun fundet en enkelt publiceret artikel, og heri appliceres begrebet i nærlæsningen af en spørgsmål/svar-sekvens<sup>20</sup>. Af samme grund er det svært at sige noget generelt om brugen af tredje persona i praksis andet end at begrebet er bredt

<sup>19</sup>Se henholdsvis Charles E. Morris (2002): "Pink Herring & The Fourth Persona: J. Edgar Hoover's Sex Crime Panic", *Quarterly Journal of Speech*, Vol. 88, nr. 2, og Dana L. Cloud (1999): "The Null Persona: Race and the Rhetoric of Silence in the Uprising of '34", *Rhetoric & Public Affairs*, Vol. 2, nr. 2.

<sup>20</sup>Turner & Ryden (2000): "How George Bush Silenced Anita Hill: A Derridian View of the Third Persona in Public Argument", *Argumentation and Advocacy*, vol. 34.

defineret som mange forskellige former for diskursive negationer og derfor også kan appliceres bredt.

Charland er dog mere konkret, og han peger på narrativet som den grundlæggende konstitutive form:

Narratives lead us to construct and fill in coherent unified subjects out of temporally and spatially separate events. This renders the site of action and experience stable. The locus of yesterday's acts becomes that of today's. Consequently, narratives offer a world in which human agency is possible and acts can be meaningful. (Charland 1987:139)

Narrativets kernefunktion er at gøre os mennesker og de begivenheder der sker i verden, forståelige og sammenhængende på tværs af tid og rum. James Jasinski identificerer således *tidsfølge*, *kausaltitet* samt *kulturelle formodninger og værdier* som de kernetræk der adskiller narrativer fra øvrige retoriske former: Narrativer etablerer et forhold mellem begivenheder og situationer i en bestemt kronologi, men det der gør det til mere end blot en række begivenheder, er kausaliteten etableret mellem dem og de kulturelle formodninger og værdier der reflekteres i narrativet (Jasinski 2001a:390-391).

Det kan på mange måder sammenlignes med doxa eller hvad William Lewis kalder *common sense*; viden der ikke kan verificeres hvorfor det ofte opfattes som naturlig viden (Lewis 1987:256-257). Ifølge Lewis er det også hovedsageligt gennem narrativer at *common sense* formidles hvilket vil sige at narrativer på samme tid italesætter og forudsætter den viden de bygger på (257). Et paradoks der vækker genklang til Charlands konstitutive paradoks hvor teksten på en og samme tid forudsætter eksistensen af den kollektive identitet som teksten i samme greb skaber.

På denne måde skaber narrativer som citatet ovenfor peger på, hele mennesker med helstøbte, logiske handlingsrækker og herigennem en stabilitet der måske er nødvendig, men som samtidig fornægter at vi ændrer os over tid; at vi indgår i flere og potentielt modstridende sociale sammenhænge på én gang; og at disse sammenhænge kun eksisterer gennem den tekst som konstituerer dem. Narrativer fungerer således ofte konstitutivt hvilket er af en af de narrative funktioner James Jasinski peger på. En anden væsentlig funktion er den instrumentelle<sup>21</sup>. I denne type narrativer ses ofte en indlejret (indirekte) opfordring til handling eller støtte om en bestemt holdning. Tid kan eksempelvis have en implicit argumenterende funktion når Martin Luther King eksempelvis drømmer om en fremtid markant anderledes end den nutid han taler i (Jasinski 2001a:396), eller når både venstre- og højreorienterede politiske partier drømmer sig tilbage til en enklere fortid uden EU og globalisering.

Det konstitutive eller ideologisk-retoriske narrativ som han også kalder det, positionerer sig snarere i forhold til en bestemt kultur og implicerer herigennem en bestemt ideologi der forholder sig til et sæt værdier, normer og traditioner

---

<sup>21</sup>Den tredje funktion er ifølge Jasinski den æstetiske. Den er dog ikke relevant hverken for materialet eller mit fokus, og jeg går derfor ikke nærmere ind i dens aspekter.

som den forholder sig subversivt eller bekræftende til eller — som det ofte er tilfældet — begge dele (398). Ofte eksisterer instrumentelle og konstitutive træk dog side om side (398) som også Charland indikerer (Charland 1987:139).

Charland lægger ikke skjul på at han ser skeptisk på narrativer fordi de med deres forenkede, stabiliserende og dermed reducerende ideologiske univers undertrykker uenighed, usammenhæng, forandring og kompleksitet. Det betyder dog langt fra at narrativer er konstruktioner vi hverken kan eller bør komme udenom; for Charland er pointen at vi netop derfor skal undersøge de konsekvenser de har for de subjekter og kollektive identiteter der interPELLERES og konstitueres inden for disse narrativer (Charland 1987:139).

### 3.3.1 Narrative former: Myteplan og anekdoteplan

Tilbage er der spørgsmålet om narrative former. Ifølge Wayne C. Booth er et narrativ "(...) every presentation of time-ordered or time-related experience that in any way supplements, re-orders, enhances, or interprets unnarrated life." (Booth 1988:14). Det er et forholdsvis bredt spektrum som Jasinski opdeler i tre grundlæggende narrative former: Selvstændige narrativer, narrativer indsat i andre diskursive praksisser og narrativer som underlæggende diskursiv struktur (Jasinski 2001a:401-402). Lidt mere specifikt bliver det med Lewis som i sin analyse af Ronald Reagans brug af narrativer viser hvordan Reagan konstruerer fortællinger både på et konkret anekdoteplan og på et overordnet myteplan.

Anekdoten har til formål at illustrere en konkret pointe i forhold til nogle bredere samfundsværdier som myten forklarer. En myte er ifølge Lewis "(...) widely believed, generally unquestioned, and clearly pedagogical (...)" (Lewis 1987:245) og forklarer hvorfor et samfund er som det er, og hvorfor vi gør som vi gør. Anekdoterne har således til formål at illustrere og understrege myten, og de to planer komplementerer på denne måde hinanden (247).

I Reagans tilfælde kommer de to planer dog ud af balance idet anekdoterne bliver for specifikke og således efterlader Reagans *Vision of America* statisk og uforanderlig (260). I Reagans tilfælde omhandler hans vision både en skabelses- og skæbneberetning for USA og dens befolkning, og hvis amerikaneren vælger at være medaktør i denne fortælling, bliver hun også en del af kollektivets storhed. På denne måde giver myten publikum et fokus eller retning for deres identifikation (244-245).

I *Danmark før og nu* ses der på samme måde både overordnede myter og mindre anekdotiske fortællinger der eksemplificerer og illustrerer myterne. Jeg bruger således Lewis' narrative inddeling både som et analytisk redskab og som et strukturerende element for analysen som følger. Heri ser jeg nærmere på de overordnede myter om henholdsvis Danmark, danskeren og ansøgeren såvel som de mindre anekdoter, og hvordan de to størrelser interagerer og komplementerer hinanden.

# Kapitel 4

## 4 Konstituerende og negerende fortællinger i *Danmark før og nu*

Den følgende analyse udfolder sig i tre dele der fokuserer på henholdsvis fortællingen om Danmark, fortællingen om danskeren og fortællingen om ansøgeren. Disse fortællinger kalder jeg for bogens tre *myter* i henhold til Lewis' narrative inddeling i *myter* og *anekdoter*. Den enkelte myte udfolder sig i hvad jeg har valgt at benævne en række *mytefortællinger* som igen hver især består af en række *anekdoter*<sup>22</sup>.

Jeg arbejder således med tre narrative niveauer: Myten, mytefortællingen og anekdoten for på den måde at kunne undersøge hvordan de tre niveauer interagerer.

Som allerede beskrevet er konstituering og negation ofte to sider af samme sag idet vi ofte definerer og identificerer os selv og de fællesskaber vi indgår i, relationelt i forhold til andre fællesskaber, andre individer og andre fortællinger. Derfor vil der være eksempler på både konstitutive og negerende elementer i alle tre analysedele.

Alle uddrag af *Danmark før og nu* er efterfølgende forsynet med et tal i parentes der henfører til sidetallet i bogen (56), hvorimod disse talangivelser (s. 15) er interne sidehenvisninger i specialet. Herudover skal det nævnes at hvis mine analytiske pointer er på det specifikke ordplan, er disse ord understreget i uddraget, men ellers ikke.

### 4.1 Myten om Danmark

Myten om Danmark udfolder sig i tre gennemgående mytefortællinger hvori Danmark skildres som henholdsvis et demokrati, en gammel nation og en fredelig nation.

#### 4.1.1 Danmark er et demokrati

Mytefortællingen om det danske demokrati er først og fremmest fortællingen om den særegne danske variant. Denne særegenhed skildres mest fremtrædende i den nationale og lokale forankring, den transparens forankringen medfører, og den relationelle identificering op imod andre demokratier.

---

<sup>22</sup>I den følgende analyse bruger jeg både *narrativ* og *fortælling* som betegnelser for de fænomener jeg ser. Distinktionen mellem de to er et spørgsmål om fokus: Narrativ betegner det større, samlede narrativ som kan indeholde en række fortællinger. Skellet minder om del mellem myten og anekdoten, men også om H. Porter Abbotts distinktion mellem *narrative* og *story* (s. 16ff). H. Porter Abbott: *The Cambridge Introduction to Narrative*, Cambridge University Press, New York, 2. udgave.

## National og lokal forankring: Det danske demokrati er åbent for alle

Den stærke sammenknytning etableret mellem styreform og nation ses blandt andet i de mere end 50 gange ord som 'demokrati' eller 'folkestyre' knyttes til ord der forankrer styreformen nationalt så som 'Danmark', 'national', 'dansk', 'danskerne':

Det danske demokrati har udviklet sig gennem de seneste cirka 150 år. Det er blevet påvirket af begivenheder og politiske ideer i Danmark og i udlandet. Det danske folkestyre har meget til fælles med andre landes demokratier, men det har også fundet sin egen særlige form. I dette kapitel beskrives nogle af de vigtigste kendetegn ved den måde, demokratiet fungerer på i dagens Danmark. Det danske demokrati bygger på en skriftlig forfatning, Danmarks Riges Grundlov. Grundloven handler især om det nationale demokrati, som det foregår i Folketinget. (106)

Udover denne nationale forankring er det særegne ved det danske demokrati i uddraget her også formuleret eksplicit ('har fundet sin egen særegne form'), men uden at det uddybes nærmere hvori denne særegenhed består. Det underforstås dog på forskellige måder i øvrige dele af bogen hvor 'demokrati' konkretiseres nærmere med beskrivere som parlamentarisk (11, 109), lokalt (106), pluralistisk (106), repræsentativt (109,121), indirekte (109), samarbejdende (114), direkte (120), nærdemokrati (123), lokalt og regionalt (123) og hverdagsdemokrati (129).

Ud fra disse beskrivere synes to yderligere karakteristika at træde frem. For det første er demokratiet lokalt og nært forankret i befolkningens hverdag som det ses her:

Der er i Danmark en stærk tradition for lokalt demokrati og selvstyre. Det lokale selvstyre har dybe rødder i den danske historie. Det giver borgerne mulighed for at være med til at bestemme over mange forhold i lokalsamfundet, for eksempel i deres kommune. Det lokale demokrati præger også mange af hverdagens helt nære forhold. I blandt andet skolebestyrelsen, i boligforeningen og i forskellige udvalg på arbejdspladsen kan man som forældre, beboere eller medarbejdere få indflydelse på ting, der angår ens hverdag. (106)

Det lokale selvstyre er en hjørnesten i det danske folkestyre. Det har dybe rødder tilbage i historien, at lokalsamfundene løser mange af samfundets fælles opgaver. (...) Det lokale selvstyre er et nærdemokrati. Det giver den enkelte borger mulighed for at påvirke de forhold, der er tæt på borgernes hverdag. Det kan være i kommunen eller i regionen. (121-123)

Alene kvantiteten af ord som 'lokal', 'nær' og 'hverdag' resulterer i en fyndig sammenstilling som får denne forankring til at fremstå som et væsentligt træk der yderligere betones i beskrivelsen af den lokale forankring som en 'hjørnesten'

i det danske demokrati der 'giver den enkelte borger mulighed for at påvirke' samfundsforhold og dermed sikrer forbindelsen mellem repræsentanterne og de repræsenterede.

For det andet synes netop denne forbindelse mellem befolkning og folketing at være endnu et væsentligt træk ved det danske demokrati som ud fra beskrivelserne ovenfor sikres med principper om 'parlamentarisme', 'pluralisme' og 'samarbejde'. Hvis vi yderligere ser på anekdoter hvori aspekter af demokratiet beskrives som 'vigtige', går 'samarbejde' igen og suppleres af kvaliteter som 'offentlighed', 'åbenhed', og 'frihed':

Folketingets møder er offentlige. Enhver kan komme ind i folketings-salen og lytte til debatterne. Denne åbenhed er en vigtig del af demokratiet. (110)

Denne tradition for bred enighed og samarbejde har man kaldt det samarbejdende folkestyre. Det er et vigtigt kendetegn ved den politiske kultur i Danmark. (114)

De frie valg er noget af det vigtigste i et demokrati. Ved folketingsvalg har den enkelte vælger indflydelse på, hvilke politikere og hvilke politiske partier der skal sidde i Folketinget. (117)

Åbenhed (offentlighed) fremhæves ofte som en af demokratiets vigtigste forudsætninger. (...) Både den lovgivende, den dømmende og den udøvende magt er således underlagt regler om offentlighed. (134)

Samarbejde og bred enighed beskrives her som vigtige danske kendetegn, og åbenhed og offentlighed som ikke blot danske demokratiske værdier, men mere almengyldige, demokratiske normer. Konstellationen mellem lokal forankring, samarbejde, bred enighed og en generel transparens synes således at gøre det muligt for alle dele af befolkningen at få indblik i og deltage i de politiske processer på tværs af de hierarkiske lag i det politiske system. Demokratiet udøves i alle dele af samfundet og på alle niveauer og er på denne måde en uadskillelig del af nationen såvel som den danske befolkning.

### **Relationel identificering**

Forestillingen om demokratiet som en styreform der har sin egen særligt danske udformning, underbygges yderligere af en række anekdoter hvori det danske demokrati fremstilles relationelt til demokratier i andre lande.

I de følgende anekdoter ses det eksempelvis hvordan demokratiet selv i modvind og tider med uro har sejret i Danmark mens det er bukket under i andre dele af verden:

Perioden mellem de to verdenskrige var præget af krise og politisk uro, både i Danmark og resten af verden. I Europa stod opgøret mellem demokrati og diktatur. I 1930'erne var verden i økonomisk krise, og også i Danmark voksede arbejdsløsheden. Det udløste mange konflikter på arbejdsmarkedet og gav Socialdemokratiet stor opbakning.

Antidemokratiske ideologier slog aldrig for alvor igennem i Danmark. Det store flertal af de danske vælgere blev ved med at stemme på de gamle partier både før og under 2. Verdenskrig. (44)

Mens fascismen vandt frem i Tyskland og Italien, lykkedes det at fastholde demokratiet i Danmark. (44)

I 1947 genvandt Socialdemokratiet dog mange af de tabte stemmer. Vælgerne ønskede altså, at de gamle partier skulle tilbage til magten i landet. Den danske tradition for politisk samarbejde og stabilitet fortsatte under Den Kolde Krig. De sovjetisk støttede kommunister fik aldrig del i regeringsmagten i Danmark. (48)

I disse anekdoter konstrueres et narrativ om Danmark som det robuste, standhaftige demokrati i en tid hvor det ellers lå lige for at lede efter andre politiske løsninger. I mellem- og efterkrigstiden stod Danmark overfor et opgør 'mellem demokrati og diktatur', herunder 'fascisme', 'antidemokratiske ideologier' og 'sovjetisk støttede kommunister', men hvor andre dele af Europa bukkede under, lykkedes det Danmark 'at fastholde demokratiet' med 'den danske tradition for politisk samarbejde og stabilitet' trods den økonomisk krise i 30'erne og den politiske ustabilitet der prægede de fleste samfund og borgere på verdensplan.

Denne måde at skildre Danmark på ses også i de følgende anekdoter om grundlovens indførelse og den danske kolonihistorie:

Hverken kvinder, unge under 30 år eller fattige havde dog stemmeret. (...) Ikke desto mindre var grundloven meget demokratisk og liberal sammenlignet med andre staters forfatninger på den tid. Tidligere handlede regeringen udelukkende på kongens vegne. Nu stod den for første gang til ansvar over for Rigsdagen, og på den måde til ansvar over for i hvert fald dele af befolkningen. (33)

I 1600- og 1700-tallene blev Danmark ligesom mange andre europæiske lande en kolonimagt. Den danske konge oprettede handelsstationer i Asien, blandt andet Trankebar i det nuværende Indien. Herfra kunne danske skibe fragte krydderier og andre kostbare specialiteter til Europa. Danmark byggede også forter på Afrikas vestkyst, hvorfra tusindvis af slaver blev sejlet til de danske kolonier i Vestindien (Skt. Thomas, Skt. Croix og Skt. Jan) på den anden side af Atlanterhavet. (25)

I den første anekdote om grundlovens indførelse understreges det at trods de åbenlyse demokratiske mangler i forhold til hvem man anså for værdige deltagere i demokratiet, var grundloven alligevel 'meget demokratisk og liberal' i forhold til andre. Samme relationelle identificering ses i den anden anekdote dog med nogle væsentlige udeladelser angående slavernes levevilkår, hvad pengene tjent på slavernes arbejde blev brugt til, og hvad der skete med øerne efter at Danmark solgte dem.

Fælles for anekdoterne om det standhaftige danske demokrati, om grundlovens indførelse og om dansk kolonitid er beskrivelsen af det danske demokrati

op imod andre demokratier. Hvor denne relationelle identificering i de første anekdoter om demokratiet i modgang og ligeledes i anekdoten om grundlovens indførelse kan forstås som et antitetisk greb der får Danmark til at fremstå som et foregangsland, har den en noget anderledes og mere diminutiv funktion i den sidste anekdote hvor Danmark i stedet fremstår som en uvæsentlig brik i den samlede europæiske kolonihistorie.

Samlet set bruges denne type analogier således som en måde at påpege demokratiske forskelle som belæg for indirekte påstande om enten demokratisk storhed eller mangel i Danmark og sjældent som en måde at vise ligheder mellem det danske og øvrige demokratier.

Som Benedict Anderson bemærker, er det et interessant paradoks at alle nationer konstituerer sig diskursivt som noget særegent og forskelligt fra øvrige nationer trods den slående lighed i selve det at konstituere sig som nation (Anderson 1991:7). Det er også tilfældet her hvor pointen man som læser synes at skulle udlede, er at det danske demokrati konstitueres inden for et særligt samspil mellem lokal forankring, transparens, frihed, standhaftighed og samarbejde på tværs af hierarkier selv om disse træk ofte forstås som fællesdemokratiske værdier og kendetegn på tværs af nationale grænser. *Danmark før og nu* konstruerer således en mytefortælling om en særlig dansk demokratisk essens der meget vel består af de samme ingredienser som andre demokratier, men som er sat sammen på en særlig dansk måde; en opskrift der har vist sig særligt bæredygtig.

#### 4.1.2 Danmark er en gammel nation

I mytefortællingen ovenfor om det danske demokrati ses et sammenfald mellem nation og demokrati idet disse to institutioner skildres som to sider af samme sag og således dybt forankrede i hinanden. Dette sammenfald ses også i mytefortællingen om Danmark som en gammel nation ved hjælp af metaforerne om Danmark som et *træ*, Danmark som et *hus* og Danmark som et *individ* samt en række tidsmarkører.

Marianne Winther Jørgensen og Louise Philips har som nævnt beskrevet brugen af begrebsmetaforer i tilknytning til nationen og **peger på at metaforernes primære funktion er at de strukturerer nationen som en organisk sammenhængende enhed som mennesker er bundet til gennem jorden eller opvækst (Jørgensen & Philips 1999:178-180), en funktion som også ses i *Danmark før og nu*.**

Særligt *nationen som træ* optræder hyppigt:

Der er i Danmark en stærk tradition for lokalt demokrati og selvstyre. Det lokale selvstyre har dybe rødder i den danske historie. (106)

Det lokale selvstyre er en hjørnesten i det danske folkestyre. Det har dybe rødder tilbage i historien, at lokalsamfundene løser mange af samfundets fælles opgaver. (121-123)



Det danske samfund har rødder, der rækker flere tusinde år tilbage i tiden. Danmarks historie er vigtig at kende, hvis man vil forstå det danske samfund, som det ser ud i dag. Velfærdssamfundet, det politiske system, kulturen og hverdagslivet er resultater af en lang historisk udvikling. (10)

Med sine dybe rødder forankres det lokale demokrati og det danske samfund her i den danske historie på en måde som indikerer at vi nærmest har med naturlige, organiske størrelser at gøre; som bekendt dør et træ hvis man skærer roden over. *Nationen som hus* optræder også kort med beskrivelsen af 'en hjørnestein i det danske folkestyre' som ligeledes indikerer at vi har med noget essentielt at gøre; fjerner du hjørnesteinen i huset, fjerner du selve husets fundament.

Også *nationen som individ* optræder i teksten. I den følgende anekdote leder de etymologiske overvejelser om nationens navn frem til metaforen om 'Danmarks dåbsattest':

Selve ordet "Danmark" kendes fra slutningen af 800-tallet. "Dan" kommer af "dane" og betegner det folkeslag, som boede i det danske område. "Mark" betyder "grænseområde". Danmark var altså "danernes grænseområde". Navnet henviser sandsynligvis til grænsen mod sakserne, der levede i Nordtyskland. Første gang, man ser navnet Danmark brugt inden for landets grænser, er på en runesten fra cirka 955. (...) På stenen står der skrevet, at kong Harald vandt sig hele Danmark og Norge og gjorde danerne kristne. Harald Blåtands Jellingesten kaldes derfor for Danmarks dåbsattest. (13)

Ved på denne måde at italesætte Danmark som et træ med rødder, et hus med en hjørnestein og et individ med en dåbsattest bliver Danmark til en afgrænset, organisk og homogen størrelse. Det er med andre ord en metafor der i tråd med Michael McGees tanker om 'folket' som abstraktion gør nationen til en menneskelig størrelse i lighed med de danskere der bor i nationen, et greb der indikerer at det er tilladt at slutte fra individ til kollektiv, fra befolkning til nation – trods den institutionelle og kvantitative forskel.

Den sidste anekdote fastslår ligeledes på bogens allerførste side nationens fødsel i 800-tallet, dens ydre geografiske grænse mod syd samt dens religiøse og monarkiske forankring, *topoi* som også går igen i andre dele af bogen:

Det danske kongehus er verdens ældste. Det er over tusind år gammelt og kan føres tilbage til kongerne Gorm den Gamle og Harald Blåtand i anden halvdel af 900-tallet. (71)

I Vikingetiden nåede Danmark sin største geografiske udbredelse. Danmark blev samlet under én konge, og magten i landet begyndte at blive centraliseret. Det var også i denne periode, at den kristne danske kirke blev grundlagt. (13)

Dansk er historisk set en del af et fælles sprog, der blev talt i Norden fra cirka år 200 til cirka 1200. (67)

Det danske nationalflag, Dannebrog, er et hvidt kors på rød baggrund. Dannebrog betyder ”danernes fane” eller ”rødfarvet fane”. Ifølge legenden faldt Dannebrog ned fra himlen under et militært slag i Estland i 1219. I virkeligheden er flaget nok en fane, som blev brugt af de riddere, der i Middelalderen drog på korstog. (70)

Trods det komiske islæt i anekdoten om Dannebrog's fald fra himlen er denne og de tre øvrige anekdoter med til at skabe mytefortællingen om det gamle Danmark ved at sætte årstal på Danmarks fødsel, for nu at blive i metaforikken. Selv om **tidsbestemmelserne — 900-tallet, Vikingetiden, år 200 og 1219 — er forskellige, underbygger de samlet set mytefortællingen om Danmarks lange levetid og er samtidig en skildring af Danmark som et gammelt, civiliseret samfund med kongehus, kirke, sprog og flag.**

Formålet med at fremhæve disse anekdoter er ikke at gøre dem til eksempler på kritisable fortælle-mæssige greb, men snarere at vise at de samlet set igennem mytefortællingen om Danmark som et gammelt civiliseret samfund med dybe rødder, en dåbsattest fra år 955 og et demokrati som hjørnesten indikerer en rød tråd fra fortidens til nutidens Danmark: **Nutidige og i bogens fremstilling også solide institutioner som demokrati, kongehus og kirke (77-79) føres tilbage i tiden og indikerer dermed levedygtighed** og i tråd med Charlands tanker et transhistorisk substantielt fællesskab. Hermed indikeres det også at Danmark er en stabil størrelse med en grundlæggende kerne der ikke har ændret sig væsentligt igennem de sidste mange hundrede år og således ikke nødvendigvis hverken kan eller bør forandres yderligere.

#### 4.1.3 Danmark er en fredelig nation

Mytefortællingen om Danmark som en fredelig nation bidrager yderligere til denne fremstilling af den solide udvikling hen imod dagens Danmark:

Danmark har gennem sin lange historie haft flere forskellige styreform. Selv om de alle har haft monarkiet som statsform, har kongemagten spillet meget forskellige roller. Overgangen fra den ene styreform til den anden er stort set forløbet fredeligt. Danmark har ikke haft nogen egentlige revolutioner. (10)

I 1800-tallet blev Danmark påvirket af de demokratiske og nationalistiske strømninger, som blandt andet udsprang af Den Franske Revolution i 1789. De demokratiske ideer kom for eksempel til udtryk ved, at der blev oprettet stænderforsamlinger, der gradvist øgede den politiske bevidsthed i befolkningen. I midten af 1800-tallet lykkedes det på fredelig vis at afskaffe enevælden og indføre en fri forfatning i kongeriget. Denne proces havde i flere andre europæiske lande krævet blodige revolutioner. (32)

Anekdoterne skildrer en tid hvor mange europæiske nationer overgik fra enevælde til demokrati. Om end Danmark blev påvirket af blandt andet den franske revolution, skete overgangen i Danmark på fredelig vis hvor det i Frankrig og

andre dele af Europa havde krævet 'blodige revolutioner' at nå til den fri forfatning som der står i den sidste anekdote. Igen ses en relationel identificering hvor Danmarks overgang til demokrati illustreres ud fra en analogi til andre nationers overgange med det resultat at Danmark fremstår som et foregangsland der gjorde det på den fredeligst mulige måde. Demokratiet synes på denne måde at falde Danmark naturligt.

### **Nedtoning af konflikt**

Dette billede af Danmark som en historisk set fredelig nation illustreres igennem bogen ud fra skildringer af vores relationer til tidligere dele af Danmark, tidligere danske kolonier og til Grønland, men ofte på mere underforstået vis igennem konflikter der i bogen nedprioriteres og nedtones og dermed indikerer det modsatte: Fredelige tilstande. I forbindelse med salget af Dansk Vestindien under 1. Verdenskrig står der eksempelvis følgende:

Også de danske kolonier i Vestindien kom i fokus på grund af krigen. USA frygtede, at Tyskland skulle besætte Dansk Vestindien. De tilbød derfor i 1915 den danske regering at købe Skt. Thomas, Skt. Croix og Skt. Jan. Efter en folkeafstemning i Danmark blev øerne i 1917 solgt for 25 mio. dollars. Til gengæld anerkendte den amerikanske regering, at Grønland fuldt og helt hørte under Danmark. (42)

Alle oplysninger er faktisk korrekte, men fokus er rettet mod krigens bekymringer og salgets konsekvenser for Danmark og ikke mod konsekvenserne for befolkningen i Dansk Vestindien der nu blev til De amerikanske Jomfruøer uden at være blevet hørt igennem eksempelvis en folkeafstemning. Ligeledes beskrives salget af Dansk Vestindien indirekte som en hensynsfuld foranstaltning for at beskytte øerne mod besættelse fra tysk side og ikke som et længe uopfyldt ønske fra dansk side; Danmark havde forinden 1915 forsøgt at sælge øerne til USA hele tre gange efter at slavehandlen blev forbudt i 1848 og øerne blandt andet derfor ikke længere var særligt rentable<sup>23</sup>.

Til sammenligning følger i forlængelse af anekdoten om salget af Dansk Vestindien en anekdote om den danske genforening med Sønderjylland i 1920:

I 1920 stemte befolkningen i Nord- og Mellemslesvig om, hvorvidt den ønskede at tilhøre Tyskland eller Danmark. Afstemningen i Nordslesvig fandt sted den 10. februar 1920. Et stort flertal stemte for, at Nordslesvig skulle forenes med Danmark. Ved afstemningen den 14. marts 1920 i Mellemslesvig, hvor Flensborg var den største by, bestemte et stort flertal derimod, at området skulle tilhøre Tyskland. I juli 1920 blev grænsen formelt flyttet sydpå fra Kongeåen til den nuværende grænse mellem Danmark og Tyskland. Man kalder Sønderjyllands tilbagevenden til Danmark for Genforeningen. (42)

<sup>23</sup>[http://www.denstoredanske.dk/Danmarks\\_geografi\\_og\\_historie/Danmarks\\_historie/Dansk\\_kolonihistorie/Dansk\\_Vestindien](http://www.denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_historie/Dansk_kolonihistorie/Dansk_Vestindien)

Når man sammenligner de to anekdoter, viser de på den ene side en manglende folkeafstemning på Dansk Vestindien og på den anden side en eksisterende folkeafstemning i Nord- og Mellemslesvig. Hvor salget af Dansk Vestindien udelukkende anses som et dansk anliggende besluttet af den danske befolkning og ikke befolkningen på øerne, er sagen om Sønderjylland et anliggende for Danmark *såvel som* befolkningen i Nord- og Mellemslesvig. En del af forklaringen kan være det bånd der synes at eksistere mellem danskerne og det tyske mindretal i Sønderjylland som indikeres med ordene 'Genforening' og 'tilbagevenden', et bånd som af meget konkrete, geografiske grunde ikke på samme måde eksisterede med befolkningen i Dansk Vestindien.

Ikke desto mindre ses her en demokratisk diskrepans i den måde hvorpå Danmark har håndteret de to sager som sløres af syntaksen i anekdoterne der ved første øjekast blot skildrer to forskellige afstemninger. Men hvor afstemningen i sætningen 'I 1920 stemte befolkningen i Nord- og Mellemslesvig' er en aktiv handling med et verballed der har den nord- og mellemslesvigske befolkning som handlende subjekt, er afstemningen i sætningen 'Efter en folkeafstemning i Danmark blev øerne i 1917 solgt' nedtonet som en allerede overstået handling i det foranstillede adverbialled og således uden et handlende subjekt, men alligevel i en fremhævet position forrest i sætningen. Handlingen er centreret omkring selve salget, men med passivkonstruktionen 'øerne blev solgt' er der intet sælgende subjekt.

Ved på denne måde igennem syntaksen at nedtone den demokratiske handling i forbindelse med salget af Dansk Vestindien nedtones også det demokratiske underskud og hvordan dette underskud står i kontrast til den øvrige fremstilling af Danmark som et keredemokratisk land. Det kræver med andre ord nærlæsning og et kendskab til dansk kolonihistorie at opdage denne fokusforskydning, og lige præcis kolonitiden er ikke det der fylder mest i de danske historiebøger, ej heller den danske bevidsthed.

Samme syntaktiske forskydningsmekanisme ses også i anekdoten om Thulebasen i Grønland under 2. Verdenskrig (72) hvor Danmark positioneres som aktøren der indgår aftaler hvorimod USA bygger militære baser. Grønland skildres heroverfor som en geografisk placering for amerikansk aktivitet, og ikke som en reel aktør i fortællingen. Ligesom i anekdoten om salget af Dansk Vestindien er der også her væsentlige aspekter som hverken nævnes eller diskuteres. Det gælder eksempelvis tvangsflytningen af bopladsen i Thule i maj 1953, de konsekvenser det havde for indbyggerne, og den undskyldning daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen gav Grønland og Thule-befolkningen i 1999 hvori han tilkendegav at Danmark bar et ansvar i sagen; et ansvarsforhold som ikke synliggøres i anekdoten. Det fremgår til gengæld at både Danmark og Grønland stadig har et samarbejde med USA, og at der dermed aldrig har været nogen asymmetri eller konflikt i forholdet mellem de tre lande.

#### 4.1.4 Delkonklusion: Myten om Danmark

I samspil med mytefortællingerne om Danmark som demokrati og Danmark som en gammel nation udgør denne sidste mytefortælling om Danmark som en

fredelig nation hovedlinjerne i myten om Danmark.

Mytefortællingen om Danmark som en fredelig nation indebærer både anekdoter der konkret skildrer Danmark som et foregangsland der i modsætning til andre nationer altid har været præget af fredelige forhold, og anekdoter der på mere indirekte vis nedtoner interne historiske, demokratiske konflikter. På denne måde fremmanes et billede af et historisk set fredeligt Danmark hvori demokratiet indgår som en naturlig del af landets udvikling.

I mytefortællingen om Danmark som demokrati skildres en særlig dansk, demokratisk essens der består af de samme ingredienser som andre demokratier, men som er sat sammen på en særlig dansk måde der har vist sig bæredygtig. Denne særligt danske konstellation ses for det første i den stærke lokale forankring i danskernes hverdag som sikrer et transparent demokrati der er åbent for alle på tværs af hierarkiske lag og således en uadskillelig del af nationen og den danske befolkning. Dernæst skildres denne konstellation også ud fra anekdoter der identificerer det danske demokrati relationelt i forhold til andre demokratier som en institution der selv i modvind har sejret i Danmark, mens demokratiet i andre dele af verden er bukket under. I andre anekdoter benyttes den relationelle identificering til at minimere mindre flatterende begivenheder i dansk historie der i lyset af andre landes forseelser fremstår ubetydelige.

I mytefortællingen om Danmark som en gammel nation er det særligt metaforer hvori nationen forestilles som et træ, et hus og et individ samt en række tidsmarkører der udgør narrativets kerne. Metaforerne bidrager til forestillingen om Danmark som en organisk og homogen størrelse hvilket indikerer en rød tråd fra fortidens til nutidens Danmark hvor nutidige institutioner som demokrati, kongehus og kirke føres tilbage i tiden og herigennem indikerer et transhistorisk substantielt fællesskab. Danmark synes således at have en grundlæggende kerne der ikke har ændret sig væsentligt igennem de sidste mange hundrede år, og som heller ikke nødvendigvis hverken kan eller bør ændres yderligere.

Samlet set er myten om Danmark således et narrativ om en gammel nation der naturligt har udviklet sig hen imod demokratiet. Danmark har ikke haft nogle større interne konflikter, og i lyset af urolige tider i Europa har Danmark i modsætning til andre europæiske nationer holdt fast i demokratiet. Danmark er også en fredelig nation hvilket indirekte synes at hænge sammen med nationens afgrænsede, organiske og homogene natur samt det danske demokratis åbenhed og forankring i danskernes hverdag. Ud fra sin alder og lange tradition for fred og demokrati er Danmark en stabil institution der ikke bør ændres.

Mytefortællingerne hænger på denne måde sammen og understøtter med en enkelt undtagelse hinanden i den overordnede myte om Danmark: Mytefortællingen om det åbne danske demokrati med plads til alle synes ikke fuldt ud at hænge sammen med den nedtoning af interne konflikter vi så i mytefortællingen om det fredelige Danmark. Med åbenhed, frihed, samarbejde og lokal forankring som sine kernetopoi burde det danske demokrati netop være i stand til at indeholde uenighed og konflikt og åbent italesætte de forhold der har ledt til disse konflikter; en diskrepans som jeg vender tilbage til løbende.

I den følgende anden del af analysen ser jeg nærmere på myten om Danskeren og hvordan den forholder sig til myten om Danmark.

## 4.2 Myten om danskeren

Myten om danskeren udfolder sig ligesom den forrige i tre mytefortællinger om henholdsvis danskerens deliberative demokratiske natur, danskerens identitet som borger og den danske befolknings homogene sammensætning.

### 4.2.1 Danskeren som deliberativ demokrat

I tråd med mytefortællingen om Danmark som et gammelt, standhaftigt demokrati ses en tilsvarende mytefortælling om danskeren hvori **deliberativ demokratisk tankegang ses som en særlig kultur danskerne lærer allerede fra barnsben:**

Den generelt høje stemmeprocent i Danmark kan have flere forklaringer. En af dem er, at danskerne som børn og unge opdrages til demokratiet. De lærer tidligt demokratiske værdier at kende. Det sker blandt andet i folkeskolen og i ungdomsuddannelserne. En anden forklaring er, at den stærke tradition for at være med i foreninger styrker borgernes demokratiske værdier. (130)

**Danskerne 'opdrages til demokratiet' og dets værdier igennem hele sin skoleperioden, og træningen fortsætter ind i voksenlivet i det lokale foreningsliv:**

For mange borgere virker foreningslivet og hverdagsdemokratiet også som en træning i demokrati. Her drøfter man sager med hinanden, indhenter viden, afprøver argumenter, indgår kompromiser og stemmer om forslag. Deltagerne bliver på den måde vant til at prøve at finde rimelige løsninger på de problemer, de er samlet om. Livet i foreningerne og demokratiet i hverdagen giver med andre ord borgere et praktisk kendskab til demokratiske værdier og principper. (129)

**De danske borgere fortsætter på denne måde efter endt skolegang udøvelsen af sine demokratiske værdier i 'foreningslivet og hverdagsdemokratiet'. I denne sidste anekdote ses også en eksplicitering af demokratiets deliberative aspekter: Danskerne går ikke blot ned på den nærmeste folkeskole og afgiver deres stemme; de 'drøfter sager', 'afprøver argumenter' og 'indgår kompromiser' så de kan indgå 'rimelige løsninger'.**

**Dette billede af den keredeliberative danske befolkning understøttes også af et temaopslag i bogen om højskolebevægelsen og dens grundtvigianske dannelsesideal:**

De danske folkehøjskoler har spillet en vigtig rolle for udviklingen af det danske samfund. Grundtvigs ideer om folkeoplysning og almen dannelse blev på denne måde udgangspunktet for højskolebevægelsen. (83)

Eleverne på højskolerne skulle ikke lære udenad og gå til eksamen. I stedet skulle de lære at være nysgerrige og diskutere. Befolkningen skulle "lære for livet". Foredrag og fællessang var vigtige dele af

højskoletanken. Siden 1894 er Højskolesangbogen udkommet i mange udgaver. (83)

Den deliberative tilgang til demokratiet er på denne måde en kontinuerlig, vedvarende udfoldelse som man ikke kan læse op til eksamen og lære udenad; den kræver nysgerrighed, diskussionslyst og har ikke mindst et socialt perspektiv ('foredrag og fællessang') idet den kræver andre mennesker at spejle sig i.

Denne tradition for demokratisk praksis bygger på en række mere fundamentale, demokratiske normer:

Både ytringsfriheden, forsamlingsfriheden og foreningsfriheden er afgørende forudsætninger for et demokrati. De kaldes de politiske frihedsrettigheder. Hvis folkestyret skal kunne fungere, skal der være en fri og åben debat. Folk skal have ret til at kritisere, udfordre og stille kritiske spørgsmål til magthaverne. Alle skal også have ret til at mødes med andre og til at være medlem af en politisk forening. Borgerne skal i fællesskab frit kunne udvikle og markere fælles holdninger, uanset om de går imod flertallets synspunkter. (132)

Her forbindes den deliberative øvelse i skolen og foreningslivet med de mere fundamentale, politiske frihedsrettigheder. 'Folk skal have ret til at kritisere, udfordre og stille kritiske spørgsmål til magthaverne', til at forsamles og til at ytre sig frit i en fri og åben debat også selv om det er imod flertallet. Folket og deres frihedsrettigheder skildres her som demokratiets kerne, en fremstilling som går igen i den følgende skildring af det demokratiske projekt:

Endelig kan det også betyde noget [som forklaring på den nutidige høje stemmeprocent], at demokratiet i Danmark fra begyndelsen har været et folkeligt projekt. Demokratiet blev båret frem af bønderne og arbejderne. De blev tidligt organiseret i de store bevægelser, der blev til partierne Venstre og Socialdemokratiet. Det har skabt en tradition for demokratisk deltagelse, som stadig præger Danmark. (130)

Demokratiets kerne er folket og deres demokratiske deltagelse. Det er ikke noget der presses ned ovenfra; demokratiet er vokset ud af det danske folk fra bunden — bønderne og arbejderne — og har på denne måde udviklet sig til at blive en demokratisk tradition der har vist sig bæredygtig på lang sigt.

På denne måde er mytefortællingen om danskeren som et naturlig demokratisk og deliberativt sindet individ en forlængelse af mytefortællingen om Danmark som et naturligt demokrati med dybe rødder i historien. I forhold til McGee og hans tanker om 'folket' som abstraktion indikerer den kvalitative lighed etableret her mellem de to størrelser — dansker og Danmark — at det er tilladt at slutte fra individ til kollektiv, fra befolkning til nation, trods den institutionelle og kvantitative forskel. At dette lader sig gøre hænger udover den kvalitative lighed også sammen med på den ene side betegnelsen 'Danmark' og på den anden side 'danskerne', 'det danske folk' og den jeg har valgt at benytte: 'dansker'. I myten om Danmark viste jeg hvordan nationen blev gjort til en

menneskelig størrelse og herigennem muliggør slutningen fra 'danskerne' som en række individer til 'Danmark' som kollektiv. På samme måde er både det singulære 'dansker' og det mere omfangsrige 'danskerne' betegnelser der fokuserer på ligheden mellem de forskellige mennesker der lever i Danmark og herigennem abstraktioner der transcenderer forskelle og uligheder blandt selvsamme 'danskere'. Selv om jeg har valgt fortrinsvis at benytte den singulære betegnelse, er den således på samme måde som de øvrige med til at muliggøre denne både synkrone og diakrone illusion om et folk der deler substans – med hinanden såvel som nationen.

### Deliberative normer i praksis

Mytefortællingen om danskeren som deliberativ demokrat synliggør dog også et andet aspekt af teksten der handler om hvordan lærematerialet selv lever op til den deliberative praksis der synes essentiel hos danskeren. Det er et gennemgående træk i *Danmark før og nu* at teksten ikke præsenterer argumenter, eksempler og andre kontekstuelle elementer for læseren, uanset om det drejer sig om ømtålelige og potentielt konfliktfyldte emner som abortpolitikken (55) eller mere 'problemfrie' emner. Dette er blot et lille udpluk:

I Efterkrigstiden begyndte man igen at diskutere, om der var behov for at ændre grundloven. Ved en folkeafstemning i 1953 stemte et flertal for at ændre grundloven. (49)

Domstolene: Borgerne har i princippet lov til at overvære alle retssager. Og medierne skal frit kunne oplyse befolkningen om, hvad der sker i retssagerne. Domstolene kan dog beslutte, at en retssag skal holdes for lukkede døre. Så har hverken borgere eller journalister adgang til retslokalet. (135)

Også de traditionelle kønsroller blev udfordret. De unge så anderledes på samlivsformer og familien end deres forældre. De unge ønskede ligestilling mellem mænd og kvinder. En del af holdningerne fra ungdomsoprøret præger stadig danskernes forhold til uddannelse, arbejde, kønsroller og globalisering. (82)

Hvorfor debatten om en grundlovsændring opstår netop på det tidspunkt, hvilke argumenter der var i spil, kriterierne for at domstolene kan beslutte at holde en retssag lukket for offentligheden, og hvordan holdningerne fra ungdomsoprøret afspejles i dag, er spørgsmål og forhold som ikke bliver belyst om end de synes væsentlige for at forstå disse begivenheder.

Det er muligt at denne forenkling af nogle ellers komplekse forhold kan tænkes at være resultatet af et didaktisk ønske om at simplificere for herigennem at gøre det lettere for læseren at forstå indholdet og lettere at besvare en *multiple choice* test. Ud fra tekstens deliberative norm om et folk der er i stand til at formulere kritik og at deltage i en fri og åben debat, synes denne forenkling dog modstridende fordi man som læser forventer overensstemmelse mellem tekstens norm og praksis; både ud fra et didaktisk mål om at lære fra sig og ud fra et



ideologisk mål om at sætte læseren i stand til at udføre den demokratiske opgave der stilles.

#### 4.2.2 Danskeren er en samfundsborger

Den demokratiske opgave er også i fokus i mytefortællingen om danskerens identitet som samfundsborger. Udover de lovmæssige rammer for borgeridentiteten som eksempelvis religionsfrihed (78), straffeloven (136) og velfærdssamfundets princip om rettigheder og pligter (143) centrerer anekdoterne om borgeren sig omkring de handlinger hun udfører i samfundet. I overensstemmelse med identiteten som deliberativ demokrat er størstedelen af disse anekdoter illustreret ud fra et demokratisk deliberativt perspektiv<sup>24</sup>:

Folkeskolen skal ifølge folkeskoleloven give børnene både faglige kvalifikationer og forberede dem til at deltage som borgere i et demokratisk samfund. (84)

Ideen til en ny lov eller en ændring af en eksisterende lov kan komme mange forskellige steder fra. Ideen kan for eksempel stamme fra en borger, en forening, en interesseorganisation eller en kommune. (120)

De fleste landsdækkende politiske partier deltager også i de lokale valg i kommuner og regioner. Men lokale spørgsmål får også tit lokale borgergrupper til at opstille på deres egne kandidatlistor, såkaldte lokallister. I de seneste årtier er cirka syv procent af stemmerne ved kommunalvalg tilfaldet sådanne lokallister, som ofte kæmper for helt bestemte lokalpolitiske mål. (124)

Medierne spiller på flere måder en vigtig rolle for demokratiet i Danmark. På den ene side er radio, fjernsyn, aviser, blade mv. med til at bringe den politiske debat ud til en bredere kreds af borgere. På den anden side fungerer medierne også som kanaler, hvor borgerne kan bidrage til debatten med deres meninger. (128)

Her fokuseres der henholdsvis på at forberede borgeren som deltager i et demokratisk samfund, på borgerens mulighed for at påvirke eksisterende og fremtidig lovgivning, på lokale borgergruppers politiske mandat og på borgerens deltagelse i den offentlige debat igennem medierne. Størstedelen af handlingerne er med modalverbaler som 'kan' og 'skal' udtrykt som potentielle handlinger samfundet understøtter, og som i samspil med den mere universelle identitetsbetegnelse 'borger' gør det muligt for læseren der endnu ikke er dansk på papiret, at se sig selv italesat som borger i en dansk kontekst.

Som White omtaler, er det vigtigt at konstitutive tekster viser og eksemplificerer forholdet mellem borger og samfund for på den måde at italesætte de to størrelses gensidige påvirkning. Hvor mytefortællingerne om henholdsvis danskeren som deliberativ demokrati og Danmark som et demokrati skildrede en

---

<sup>24</sup>Se også side 32 om stænderforsamlingerne og tidligere citerede uddrag om lokaldemokratiet side 106, 123, 129 og 130.

meget gennemgribende lighed mellem de to størrelser både kvalitativt og kvantitativt, eksemplificerer disse anekdoter således snarere borgeren som en mere universel størrelse der mest af alt defineres ud fra sine demokratiske, deliberative handlinger i det danske samfund og ikke sin særlige danske essens eller lighed med øvrige danskere og Danmark.

### ... i et samfund uden debatter og konflikter

Ligesom mytefortællingerne om Danmark som demokrati og danskeren som deliberativ demokrat er mytefortællingen om danskeren som samfundsborger en fortælling om en nation med en befolkning der tager aktivt del i samfundet ved vedvarende at tage stilling til den offentlige debat og forsøge at ændre forhold der ikke fungerer; forhold og muligheder som understøttes af Danmark som en demokratisk institution.

Dette meget dynamiske billede af befolkningen stemmer dog dårligt overens med andre anekdoter i *Danmark før og nu*. Det drejer sig om de samfundsdebatter og -konflikter der har præget den offentlige debat igennem de seneste årtier, men som i teksten ikke får plads eller udfoldes nærmere; en mangel som selvsagt kommer til udtryk på mere indirekte vis igennem relevante forhold der *ikke* italesættes.

I redegørelsen for Danmarks rolle i og forhold til EU ses eksempelvis en kontrast mellem anekdoten om EU-debatten i 1970'erne og EU-debatten i 1990'erne hvor førstnævnte fremstår (mere eller mindre) eksemplarisk i sin fremlæggelse af de forskellige holdninger der var repræsenteret blandt danskerne i debatten:

Siden [1972] har befolkningen ofte været splittet i holdningen til EU, særligt i forbindelse med afholdelse af folkeafstemninger. Blandt andet har der været forskellige meninger om, hvor Danmark har mest indflydelse på egne forhold. En gruppe har ment, at Danmark i EU opnår mulighed for at få indflydelse på fælles europæiske spørgsmål. En anden gruppe har derimod ment, at Danmark som medlem tværtimod mister muligheder for selv at bestemme. Debatten om EU handler også om demokratiet i EU. På den ene side kritiseres EU for at have et demokratisk underskud, blandt andet fordi det er medlemsstaternes regeringer, der vedtager EU-lovgivningen. På den anden side fremhæves, at EU er mere demokratisk end det traditionelle internationale samarbejde, blandt andet fordi unionen har et folkevalgt parlament. (162)

Her fremlægges de mest fremtrædende argumenter omkring EU-debatten i 1970'erne: Danmarks indflydelse og selvbestemmelsesret samt spørgsmålet om demokratisk inflation, to spørgsmål som stadig diskuteres i dag.

I anekdoterne om EU-debatten i 1990'erne er redegørelsen til gengæld mangelfuld:

Danmarks forhold til det europæiske samarbejde var præget af politisk uenighed i 1990'erne. I 1992 blev de 12 medlemslande enige

om at udvide EF-samarbejdet. (...) Et flertal i Folketinget gik ind for, at Danmark skulle deltage i det udvidede samarbejde. Men flertallet var ikke stort nok. Derfor var det ifølge grundloven nødvendigt at afholde en folkeafstemning. I juni 1992 stemte et lille flertal af befolkningen (50,7 procent) nej til Maastricht-traktaten, som aftalen kom til at hedde. Året efter var der igen folkeafstemning i Danmark. Denne gang sagde et lille flertal af befolkningen (56,8 procent) ja til Edinburgh-aftalen. Den indeholdt fire danske forbehold til Maastricht-traktaten. Forbeholdene betyder, at Danmark står uden for EU-samarbejdet, når det handler om unionsborgerskabet, den fælles valuta (euroen), forsvarsområdet og dele af samarbejdet om en fælles rets- og udlændingepolitik. (58)

Særaftalen er kendt som Edinburgh-afgørelsen. Den indebærer, at der er dele af EU-samarbejdet, som Danmark ikke deltager i. Aftalen kaldes også ”de fire forbehold”. Den blev bagefter sendt ud til en folkeafstemning, den 18. maj 1993. Denne gang stemte et flertal af danskerne ja. (163)

En af de væsentlige ting der nævnes i den sidste anekdote, men ikke i den første, er afstemningsdatoen 18. maj 1993. På baggrund af det knebne afstemningsresultat og den daværende regeringens håndtering af hele EU-sagen gik demonstranter på gaden på Nørrebro i København, og der udviklede sig nogle af de største uroligheder i nyere dansk historie hvor demonstranter smed brosten mod politiet som for første gang i fredstid trak våben mod demonstranterne. Urolighederne ledte til en længere undersøgelse af de 113 affyrede skud der først blev afsluttet syv år senere<sup>25</sup>, men denne episode hverken nævnes eller problematiseres i anekdoterne.

EU-anekdoterne er ikke de eneste der på denne måde nedtoner eller direkte udelader debatter og konflikter i den danske befolkning. Også kongehuset og kirken der i forrige analysedel, myten om Danmark, var topoi der fungerede som markører for Danmarks lange historie, synes ligesom EU-debatten at indgå som konfliktløse dele af det danske samfundsliv. Det gælder eksempelvis fremstillingen af kongehuset (71) hvor sondringen mellem monarki og politik, kongehusets centrale placering hos danskerne og tronfølgeordenen hverken problematiseres eller nuanceres. Og det gælder ligeledes skildringen af folkekirken (78) hvor særligt påstandene om at ’danskerne betragter religion som en privatsag’, og ’der er traditionen for at skelne mellem religion og politik’ fremstår modstridende med øvrige påstande i skildringen så som ’Danmarks monark (dronningen) er som den eneste person ikke omfattet af religionsfriheden’ og ’staten yder tilskud til folkekirken’; specielt i lyset af at ingen af disse påstande underbygges eller forklares nærmere.

---

<sup>25</sup><http://web.archive.org/web/20070928033610/http://www.paagaden.dk/?op=vis&aid=236&s=nyheder>

### 4.2.3 Den danske befolkning er homogen

Denne nedtoning af konflikt og debat synes at hænge sammen med myten om Danmark i første analysedel hvori Danmark blandt andet skildres som en organisk og homogen helhed ud fra begrebsmetaforerne om nationen som et træ, som et hus og som et individ. I og med at homogenitet og organismer synes at indikere ensartethed og indre sammenhæng, fungerer disse karakteristika implicit også som indikatorer på friktionsløse forhold og dermed frihed fra konflikt. Et forhold som går igen i skildringen af danskeren og den danske befolkning:

Danskerne er i dag generelt meget tilfredse med deres demokrati. De har tillid til demokratiets institutioner, stat, region og kommune. (130)

Den danske befolkning er forholdsvis homogen. Det vil sige, at de fleste har samme sprog, kultur og historie. Alligevel har Danmark gennem tiderne oplevet, at mennesker fra andre lande har bosat sig permanent i landet. De er blandt andet kommet som flygtninge, i forbindelse med arbejde, eller fordi de er blevet gift med en dansker. Der er tale om mange hundrede års indvandring, som har sat sit præg på den danske befolkning, det danske sprog og den danske kultur. (68)

Her fortælles det hvordan danskerne er 'tilfredse' og har 'tillid' til demokratiet og dets institutioner. Befolkningen er også 'forholdsvis homogen' selv om flere hundrede års indvandring har præget både sprog og kultur. En anden anekdote om den homogene danske befolkning omhandler den territoriale afgrænsnings betydning for befolkningen:

Geografisk ligger Danmark som porten til Østersøen. De forskellige europæiske stormagter har i tidens løb været interesserede i at have fri adgang til dette hav. Derfor har de ønsket at svække Danmark, uden dog at udslutte den stat, der vogtede indgangen til Østersøen. Danmark, som engang var del af et stort nordatlantisk imperium med mange forskellige befolkningsgrupper, er derfor gradvist blevet reduceret til en lille nationalstat med en forholdsvis ensartet befolkning. (10)

I modsætning til anekdoterne om det standhaftige danske demokrati i første analysedel ses her en mere sårbar fremstilling af Danmark som en tidligere stormagt der på grund af sin udsatte territoriale placering er blevet et gradvist mindre land og dermed har mistet sin befolkningsmæssige diversitet. Dette forhold har dog resulteret i en 'forholdsvis ensartet befolkning'. En lignende skildring ses i følgende uddrag om Danmark efter krigen i 1864:

Danmark bestod nu af kongeriget, Grønland, Færøerne og Island samt — indtil 1917 — de tre små vestindiske øer. Dermed fik Danmark efter 1864 en mere ensartet befolkning end nogensinde før.

Indbyggerne i kongeriget talte samme sprog, havde samme forfatning og var kulturelt temmelig ens, selv om der stadig var stor forskel på rig og fattig. I modgangen efter nederlaget i 1864 voksede den danske nationale identitet sig stærk. Sprog og kultur kom til at betyde meget. (37)

Her skildres det igen hvordan Danmarks svind i magt og størrelse har betydet en 'mere ensartet befolkning end nogensinde før': Jo større udefrakommende fare, desto større intern (kulturel og sproglig) oprustning hvilket således har resulteret i en befolkning der i dag er 'forholdsvis homogen'.

Samlet set er der store ligheder mellem denne mytefortælling om den tilfredse, tillidsfulde og homogene danske befolkning og mytefortællingen om det gamle Danmark der kendetegnes af homogenitet og en indre organisk sammenhæng. Denne lighed bidrager yderligere til den abstraktion jeg tidligere har omtalt, hvor der sættes lighedstegn mellem individ og kollektiv kvantitativt såvel som kvalitativt, diakront såvel som synkront. Det er en fremstilling der som Anderson nævner, er forholdsvis udbredt og også forståelig ud fra didaktiske principper hvor det kan være hensigtsmæssigt at trække de store linjer op i en længere historisk redegørelse om sprog-, kultur- og befolkningsudvikling samt at vise individets rolle i kollektivet.

På det ideologiske plan betyder det dog samtidig at individet skildres som en gnidningsløs del af kollektivet på grund af deres store lighed og sammenhæng, og der levnes i kraft heraf meget lidt plads til mennesker som af den ene eller anden grund ikke indgår ligeså gnidningsløst, som står i kontrast til den homogene befolkning, og som er uenig i antagelserne om danskernes tilfredshed og homogenitet. Denne potentielt negerende funktion kommer jeg ind på i næste og sidste del af analysen.

#### 4.2.4 Delkonklusion: Myten om danskeren

Denne mytefortælling om den homogene danske befolkning udgør sammen med mytefortællingerne om danskeren som deliberativ demokrat og danskeren som samfundsborger fremtrædende spor i myten om danskeren.

I mytefortællingen om danskeren som deliberativ demokrat skildres det hvordan danskerne oplæres og trænes i at forstå og praktisere demokratisk tankegang ved at indsamle argumenter, indgå kompromisser og rimelige løsninger helt fra barns ben. På denne måde hænger mytefortællingen om danskeren som et naturlig demokratisk og deliberativt sindet individ sammen med mytefortællingen om Danmark som et naturligt demokrati med dybe rødder i historien, og der etableres herigennem en kvalitativ såvel som kvantitativ lighed mellem de to størrelser: Danmark og dansker. Denne lighed transcenderer uligheder og forskelle som det danske samfund også rummer, en transcendens som hjælpes på vej af den bemærkelsesværdige mangel på netop det der identificeres som byggestenene i en fri og åben debat: Argumenter, eksempler og diskussion.

I mytefortællingen om danskeren som samfundsborger centrerer anekdoterne sig omkring de demokratiske og deliberative handlinger borgeren udfører i samfundet. Selv om mange af disse handlinger ikke eksemplificeres eller udfoldes,

synes de her — i modsætning til i mytefortællingen om Danmark som demokrati og danskeren som deliberativ demokrat — at indsætte den mere universelle identitet borger (og ikke en dansker) i det danske samfund og gør det således muligt for læseren at se sig selv italesat i en dansk kontekst. Hvor mytefortællingerne om Danmark som demokrati og danskeren som deliberativ demokrat skildrede en gennemgribende kvalitativ og kvantitativ lighed mellem de to størrelser, eksemplificerer disse anekdoter borgeren som en mere universel størrelse der defineres ud fra sine demokratiske, deliberative handlinger i det danske samfund og ikke sin særlige danske essens eller lighed med øvrige danskere og Danmark.

Dog nedtones og udelades samtidig en række væsentlige emner i den danske samfundsdebat; det drejer sig særligt om de konfliktfyldte og polemiske aspekter af EU-debatten, men også om debatten om kongehusets berettigelse i et demokrati og om det komplekse forhold mellem folkekirke og stat. Disse nedtoninger og udeladelser står i kontrast til de øvrige fortællinger om de interagerende borgere i et åbent samfund hvor der er plads til uenighed og konflikt.

I mytefortællingen om den homogene danske befolkning ses en tæt sammenhæng med mytefortællingen om Danmark som en gammel, homogen og organisk nation der igen gør det nærliggende at slutte fra individ til kollektiv. Denne slutningsbevægelse er her med til at understøtte fortællingen om det konfliktløse danske samfund idet det fremstiller individet som en gnidningsløs del af kollektivet ud fra de to størrelses store homogenitet, og der levnes som resultat heraf meget lidt plads til mennesker og elementer som ikke indgår ligeså gnidningsløst i samfundet.

Samlet set danner disse mytefortællinger en myte om danskeren hvori danskeren konstitueres som en borger der får demokratisk praksis ind med modermælken idet danskeren opdrages og trænes i demokrati fra hun er helt lille. Den danske befolkning er fredelig, tillidsfuld og homogen og danner derfor ikke grundlag for konflikt og debat hvilket synes at være en af grundene til at mytefortællingerne er bemærkelsesværdigt fri for konflikt og debat. Hvor de herigennem forsimplede skildringer i nogle tilfælde har en inkluderende funktion idet læseren får mulighed for at se sig selv afspejlet i narrativet, danner det andre steder grundlag for at sætte lighedstegn mellem danskeren som individ og Danmark som kollektiv hvilket resulterer i en transcendens af uenigheder og forskelle i det danske samfund.

I den følgende og sidste del af analysen ser jeg nærmere på myten om ansøgeren og hvordan den forholder sig til myten om Danmark og myten om danskeren.

### 4.3 Myten om Ansøgeren

Myten om ansøgeren udfolder sig en smule anderledes end de to forrige om henholdsvis Danmark og danskeren. Hvor disse først og fremmest skildres igennem en række konstituerende mytefortællinger og anekdoter, er myten om ansøgeren snarere udtrykt igennem ikke-omtale og andre negerende elementer i teksten. Der former sig således ikke på samme måde en række sammenhængende mytefortællinger om ansøgeren da denne mest af alt glimrer ved sit fravær, og jeg tager derfor i hvert enkelt afsnit fat i en form for negation som den på forskellig vis udformer sig i *Danmark før og nu*.

#### 4.3.1 Historisk omtale, nutidig ikke-omtale

Som jeg beskrev i kapitel 2, er langt størstedelen af ansøgerne til indfødsretsprøven fra ikke-vestlige lande med en klar overvægt af mellemøstlige lande som Tyrkiet, Irak og Afghanistan, og i lyset af dette forhold er *Danmark før og nu* kendetegnet af en markant ikke-omtale af ansøgeren. Det betyder dog ikke at ansøgeren udelukkende negeres; hvis man eksempelvis ser på billedsiden, er mennesker af ikke-vestlige oprindelse bredt repræsenteret (blandt andet 78, 81, 85, 129 og 135). Ved at se mennesker af samme oprindelse illustreret i bogen kan billedsiden på denne måde være med til at gøre det nemmere for ansøgeren at identificere sig med andre danskere såvel som forholdene illustreret på billederne. Ligeledes er der også eksempler på konkret omtale af ansøgeren eller forhold der vedrører ansøgeren:

Der eksisterede ikke en egentlig national dansk identitet før slutningen af 1700-tallet, hvor nationalitet så småt begyndte at spille en rolle for den nye velhavende middelklasse i byerne. For eksempel stod der i den første lov om indfødsret fra 1776, at man skulle være født i enten Danmark-Norge, Slesvig eller Holsten for at blive ansat i den danske stat. (27)

Grundloven indeholder også en regel om, at dansk indfødsret kun kan meddeles ved lov. Det betyder, at det er Folketingets flertal, der bestemmer, hvilke udlændinge der kan tildeles dansk indfødsret (statsborgerskab). (110)

Gennem historien er der også kommet udlændinge til Danmark. Cirka 8 procent af befolkningen er i dag indvandrere eller efterkommere af indvandrere og flygtninge. Det svarer til cirka 450.000 personer. (66)

Debatten om indvandring til Danmark fyldte mere og mere i løbet af 1990'erne. I de større danske byer var der opstået ghettoer, det vil sige bydele, hvor mange beboere havde en anden etnisk baggrund end dansk. Samtidig havde mange flygtninge og indvandrere vanskeligt ved at få uddannelse og arbejde. Integrationen af indvandre- re i det danske samfund fik i denne periode stor politisk opmærksomhed.

Det gjaldt ikke mindst de nye danskeres ret svage integration på uddannelsesområdet og arbejdsmarkedet. (58)

Udover den sidste anekdote om indvandringsdebatten der som den eneste i bogen omtaler denne ellers fremtrædende debat, skildres her en række faktuelle forhold omkring indfødsretsprøven og 'indvandrere', 'flygtninge', 'nye danskere' samt 'indvandring' i Danmark. Med få undtagelser, heriblandt anekdoterne om den nutidige indfødsret og andelen af indvandrere i dag, er indvandring og indvandrere i de to øvrige anekdoter og gennemgående i *Danmark før og nu* dog fortrinsvis behandlet som historiske fænomener: Det skildres hvordan den første lov om indfødsretsprøven opstod, og hvordan indvandringsdebatten i 90'erne udfoldede sig, men ikke hvordan debatten i 00'erne udviklede sig.

Dette forhold ses endnu tydeligere hvis man ser nærmere på temaopslaget med titlen *Indvandring i Danmark gennem tiderne*. Opslaget fylder to sider (68-69) og er en forholdsvis lang historisk redegørelse for indvandringen siden 900-tallet der begynder med venderne, dernæst englændere, tyskere, franskmænd i middelalderen, hollændere på Amager, franske huguenotter, jøder, de nordiske nabolande, polakker, krigsflygtninge under de to verdenskrige og flygtninge fra Østeuropa i forbindelse med opstanden i Ungarn og Sovjetunionens invasion i Tjekkoslaviet. Herefter omtales nyere tids indvandring med disse linjer:

Indvandringen i 1960'erne var dog i særlig grad præget af gæstearbejdere fra især Tyrkiet, Pakistan og det tidligere Jugoslavien. De opfyldte et stort behov for udenlandsk arbejdskraft på det danske arbejdsmarked. En stor del bosatte sig permanent i Danmark og fik senere deres familier til landet. Dét var nemlig stadig muligt trods det stop for indvandring, der blev indført i 1973. I 1980'erne og 1990'erne kom der igen flygtninge til Danmark. Der var især tale om flygtninge fra Mellemøsten, Sri Lanka, Somalia og Balkan. (69)

I dette opslag bruges således omtrent en femtedel på at redegøre for nutidig indvandring og den øvrige plads på vendere, hollændere og huguenotter. Og jo tættere vi kommer på nutiden, desto mindre plads gives der til rådighed: Gæstearbejdere i 60'erne og 70'erne får fem linjer, flygtninge i 80'erne og 90'erne to linjer mens flygtninge og indvandrere i 00'erne slet ikke nævnes. Særligt i lyset af den aktive udenrigspolitiske kurs i nyere tid og de to krige i Irak og Afghanistan er denne historiske vægtning bemærkelsesværdig.

Denne nutidige nedtoning og direkte ikke-omtale af indvandrere, flygtninge og indvandrere samt debatter om netop denne gruppe mennesker synes at være markører i teksten som ifølge Wander er med til at positionere disse som tekstens tredje persona og dermed som det negerede publikum — selv om lærematerialet specifikt henvender sig til netop dette publikum. Hvor Wander taler om *historisk* ikke-omtale som en form for negation, er der altså her snarere tale om en *nutidig* ikke-omtale der sker som resultat af et generelt historisk fokus i bogen der således også viser sig i repræsentationen af indvandrere og udlændinge. Om end mange indvandrere kan tænkes at have familie der kom til Danmark som eksempelvis gæstearbejdere, er det alligevel påfaldende at indvandrere og flygtninge som reelt eksisterende individer i dag og de seneste sytten år fra bogens



udgivelsestidspunkt slet ikke omtales eller diskuteres; særligt i lyset af deres fremtrædende repræsentation i det nutidige mediebillede.

### 4.3.2 Negation som normalisering

En anden form for negation der ses i *Danmark før og nu*, ligger ligesom flere af de forrige anekdoter på grænsen mellem omtale og ikke-omtale og er hvad jeg har valgt at kalde negation i form af normalisering af begivenheder der vedrører ansøgeren.

Denne normalisering sker eksempelvis i form af korte, opremsende sætninger som indikerer et format der ofte benyttes til at præsentere fakta i lighed med 'der er 179 medlemmer af Folketinget', men som i disse anekdoter omfatter påstande der kræver belæg såvel som nuancering:

Folkekirken har ingen officiel talsmand. Den deltager heller ikke som folkekirke i den politiske debat. De fleste danskere betragter religion som en privatsag. Der er tradition for at skelne mellem religion og politik. Den danske folkekirke fremhæves ofte for at være en bred og rummelig kirke. Det vil sige, at den giver plads til betydelige forskelle i opfattelsen af den evangelisk-lutherske kristendom. (78)

Her præsenteres påstande om hvordan danskerne betragter religion, og hvordan der er tradition for at skelne mellem religion og politik, som i denne opremsende form uden diskussion eller nuancering synes at skulle fremstå som doxa. Diskutable spørgsmål bliver på denne måde gjort indiskutable og således normaliseret.

I dette tilfælde kan det fortolkes som en måde at negere mennesker som ikke anser religion og politik for to separate størrelser og således ikke anser denne påstand for at være doxa. Det gælder givetvis mange danskere i lyset af at vi stadig har en kirkeminister, og formentlig også mange af ansøgerne, heriblandt muslimske ansøgere hvis man godtager præmissen om at islamiske lande ofte ikke i samme grad som protestantiske og katolske lande skelner mellem religion og politik.

Der er mange eksempler på disse korte, opremsende sætningskonstruktioner, og ikke alle har den samme normaliserende funktion; ofte er resultatet mest af alt en mere eller mindre problematisk forenkling som eksempelvis skildringen af monarkiet (71), ligestilling på arbejdsmarkedet (52) og ungdomsoprøret i 1960'erne (52).

Det har de dog i den følgende anekdote om 11. September 2001 og de efterfølgende krige i Irak og Afghanistan. Dette er den eneste anekdote om forløbet:

Ved terrorangrebene på USA den 11. september 2001 blev omkring 3.000 mennesker dræbt. Efter den dag er bekæmpelse af terrorisme sat højt på den politiske dagsorden, også i Danmark. I januar 2002 besluttede Folketinget at sende danske soldater til Afghanistan. Her skulle de deltage i den amerikansk ledede indsats for at bekæmpe terrornetværk. I foråret 2003 gav den danske regering sin støtte til

USA's væbnede angreb på Irak, der skulle uskadeliggøre Saddam Hussein og Iraks formodede masseødelæggelsesvåben. I maj 2003 besluttede Folketinget at stille danske militære styrker til rådighed for en såkaldt multinational sikringsstyrke i Irak. Oppositionen har siden kritiseret regeringen for at have draget Danmark ind i Irak-krigen. (59)

Her ses samme korte, opremsende format der ikke berører spørgsmål som: Hvordan endte sagen om de formodede masseødelæggelsesvåben? Hvilken rolle spillede de for Danmarks beslutning om at gå ind i krigen? Og hvorfor kritiserede oppositionen regeringen i forbindelse med krigen i Irak? Normaliseringen sker dog her mest af alt igennem de mange årstal og datoer der optræder i beretningen som sætter begivenhederne ind i en kronologi med holdepunkterne *11. september 2001, januar 2002, foråret 2003 og maj 2003*.

Som nævnt er kronologi ifølge blandt andre Charland og Jasinski et af narrativets hovedtræk og et ganske essentielt og nyttigt greb der kan hjælpe publikum til at strukturere et forløb af begivenheder. Kronologi er selvsagt ikke i sig selv problematisk, men den implicite argumentation der potentielt ligger heri, kan være det. Hvis vi sammenligner anekdoten ovenfor med den følgende:

En vigtig politisk udvikling i denne periode var, at danske kvinder fik stemmeret. I 1903 havde kvinderne fået stemmeret og var blevet valgbare, men kun til kirkens menighedsråd. Fra 1908 fik kvinderne også stemmeret til sogne- og byråd. Og endelig i 1915 blev grundloven ændret, så de danske kvinder også kunne deltage ved valg til Rigsdagen. (43)

I denne anekdote indikerer tallene en kronologisk progression mod noget mere og (i de fleste øjne) bedre. Selv om de sociale og kulturelle omstændigheder der spillede ind i debatten om stemmeret til kvinder, ikke nævnes, er kronologien tro mod begivenhederne og deres indbyrdes sammenhæng.

I beskrivelsen af de danske krigsindsatser i forrige anekdote sættes begivenhederne på samme måde ind i en kronologi der får dem til at fremstå som led i en naturlig progression: Første skete A, derfor skete B, dernæst C og til sidst D. Det vil sige at A ledte til D. Ved på denne måde at rette fokus på den rækkefølge begivenhederne skete i, snarere end eksempelvis begrundelserne for krigsindsatsen, spørgsmålet om terror eller Danmarks udenrigspolitiske kurs, skabes et indirekte argument om at terrorangrebet i New York den 11. september 2001 ikke blot var årsag til Danmarks krigsdeltagelse i Mellemøsten, men også at krigen var en naturlig konsekvens heraf. Det er et legitimt argument, men det fremføres ikke eksplicit ligesom at de massive danske samfundsdebatter som spørgsmålet om terror og de to krige igangsatte både før og efter, ikke nævnes.

Via årstallene og den tætte sammenstilling bliver begivenhederne således sat ind i en naturlig, historisk progression der etablerer en kausalitet som ikke på samme måde eksisterer som den gør i forløbet omkring kvindernes stemmeret. På denne måde bruges årstallene som en form for normalisering der indikerer

at 'tiden bare gik, og det ene skridt førte naturligt til det næste'. Derved synes kronologien at negere ikke alene samfundsdebatten, men også de implicerede mennesker, heriblandt de irakere og afghanere der efterfølgende valgte at flygte til Danmark og nu potentielt set søger om statsborgerskab: Danmark gik i krig i flere af ansøgernes hjemlande eller måske naboland, men disse begivenheder er i lærematerialet repræsenteret blot som nogle årstal i en række af mange; som tiden der bare gik.

På denne måde er normalisering både en måde at gøre påstande til doxa og derved undgå nærmere udfoldelse og en måde at sætte en række omdiskuterede begivenheder ind i en naturlig, historisk progression som implicerer en kausalitet der ikke nødvendigvis eksisterer. Det er ikke alle tilfælde af normalisering der fører til en negation af ansøgeren, men særligt den sidste anekdote om terror og krig i mellemøsten er et eksempel herpå.

### **4.3.3 Konstitutive fortællinger der negerer: Myterne om Danmark og danskeren**

Endelig ses i *Danmark før og nu* en sidste form for negation der sker som en konsekvens af de to konstitutive myter om henholdsvis Danmark og danskeren. I og med at de konstituerende træk allerede er beskrevet i de to første analysedele, vil dette afsnit være af en mere diskuterende karakter end de øvrige og leder således op til det efterfølgende kapitel.

#### **Den danske, demokratiske essens**

Et af disse konstitutive træk er den danske, demokratiske essens der i bogen først og fremmest skildres ud fra de særegne træk ved det danske demokrati og den måde hvorpå danskerne agerer demokratisk.

Det beskrives som nævnt (s. 31ff) hvordan det danske demokrati udmærker sig i sin lokale forankring i danskernes hverdag, i sine frie valg, i sin tradition for samarbejde og bred enighed, i sin modstandsdygtighed og i sin transparens på tværs af hierarkier. Ligeledes beskrives det hvordan danskerne udmærker sig i sin deliberative, demokratiske opdragelse der begynder i folkeskolen og fortsætter resten af livet, og de to positioner — Danmark og dansker — bindes således sammen af en særlig demokratisk essens.

Spørgsmålet er hvordan konstitueringen af dette substantielle fællesskab positionerer ansøgeren. Ud fra denne fortælling synes man at stå uden for fællesskabet hvis man ikke har gået i gymnasiet, ikke har været på højskole og ikke er med i en forening; samfundsinstitutioner der i bogen udgør demokratiets vugger. Dette gælder både den etniske dansker der potentielt set føler sig overset i skildringen af danskeren, og ansøgeren der endnu ikke har anpart i denne danske, demokratiske essens: Mange ansøgere er født og opvokset i Danmark og har således haft mulighed for at gå i skole og deltage i demokratiet fra begyndelsen på lige fod med danskeren, men andre har ikke, og spørgsmålet er hvordan de skal se sig selv som potentielt fremtidige individer i dette kollektiv når de i lærematerialet fremstilles i en position hvor de allerede inden de juridisk kan

kalde sig 'dansker', er en række essentielle skridt bagud; skridt som er svære at indhente idet de læres fra barnsben.

Dernæst er spørgsmålet også hvad man gør hvis man ikke er i stand til at agere inden for de normer der fremstilles i *Danmark før og nu*. Her tænker jeg ikke kun på den konkrete, demokratiske opdragelse omtalt ovenfor, men også på den generelle, demokratiske rationalitet og normer der skildres i myten om Danmark: Selv om demokratiet er åbent for alle, og alle borgere kan bidrage politisk i henhold til de politiske frihedsrettigheder, er det samtidig påkrævet at man agerer inden for de opstillede spilleregler og med de godkendte værktøjer. Som Kendal Phillips påpeger, er selv en norm om samarbejde og åbenhed i det offentlige rum en norm der betinger både dem der på forhånd har en taleposition, og dem der ønsker at have det (Phillips 1996:238). Og hvis man ikke er i stand til at leve op til disse normer, ikke vurderer disse normer som ønskværdige, eller ikke kan identificere sig med de handlinger danskeren og borgeren udfører i lærematerialet, er det svært at opnå en stemme i dette åbne, offentlige rum.

Ved på denne måde at binde danskeren og Danmark så tæt sammen ud fra en fortælling om en særlig dansk, demokratisk essens, er det ikke usandsynligt at de mennesker som ikke føler sig italesat af denne karaktertegnning, i stedet føler sig negeret uanset etnisk oprindelse — også selv om normen foreskriver åbenhed, frie valg og fri mulighed for kritik.

### **En organisk, homogen og fredelig nation**

Fortællingen om denne demokratiske essens i *Danmark før og nu* understøttes af myten om Danmark hvori Danmark skildres som en organisk, homogen og afgrænset helhed med et langt liv bag sig (s. 35ff), og myten om danskeren hvori befolkningen beskrives som tillidsfuld tilfreds og homogen (s. 46ff).

Organismetankegangen og myternes fokus på homogenitet afspejler en forestilling om en ensartethed blandt danskerne der både ses som en synkron lighed blandt danskerne i dag og en diakron lighed mellem det nutidige og det fortidige Danmark. Individualiseringen af Danmark samt den kvalitative sammenhæng mellem Danmark og danskeren omtalt ovenfor bidrager således til at danskeren som individ og Danmark som institution og kollektiv opfattes som ensartede størrelser til trods for den åbenlyse institutionelle og kvantitative forskel. Som to sider af samme sag indgår danskeren som en gnidningsløs del af Danmark uden anstødspunkter eller konfliktpotentialer — hverken i forhold til kollektivet eller i forhold til de øvrige danskere.

Det er naturligt at forvente en række værdimæssige og normative ligheder mellem en nation og dens indbyggere, og det giver derfor god mening ud fra tekstens didaktiske funktion at lade læseren se individet afspejlet i kollektivet ud fra lighederne imellem de to størrelser. Men denne orientering mod lighed transcenderer samtidig de modsætninger, forskelle og uligheder det danske samfund også indeholder, og dette forhold forstærkes kun yderligere af mytefortællingen om Danmark som et fredeligt land uden konflikter — hverken internt i det danske samfund eller eksternt i forhold til eksempelvis tidligere danske kolonier (s. 37ff).

Spørgsmålet er hvordan denne orientering mod de ensartede sider af Danmark og den danske befolkning positionerer ansøgeren der ikke har mulighed for at indgå i hverken det diakrone eller det synkrone fællesskab idet hun ikke har del i denne historiske og nutidige ensartethed; det er en præmis der vil gælde for langt størstedelen af ansøgerne uanset oprindelsesland. Den danske lighed er ikke defineret kvalitativt eller normativt på samme måde som den demokratiske essens omtalt ovenfor, men den bidrager alligevel til billedet af en særlig dansk essens der gør det muligt for danskerne at se sig selv afspejlet i hinanden og i Danmark, men som samtidig positionerer ansøgeren som en udenforstående der på forhånd er ti skridt bagud og heller ikke inviteres til at indhente det forsømte.

### **Det statiske, fast forankrede kollektiv — med en dynamisk befolkning?**

Endelig er der et sidste konstitutivt træk i myterne om Danmark og danskeren der potentielt set positionerer læseren som tekstens tredje persona.

Som jeg har beskrevet i myten om Danmark (s. 30ff), konstitueres Danmark med karaktertrækkene gammel, organisk, homogen og modstandsdygtig som en fast forankret størrelse med en grundlæggende kerne der ikke har ændret sig væsentligt igennem de sidste mange hundrede år, og således ikke nødvendigvis kan eller bør ændres hverken nu eller i fremtiden.

På denne måde synes myten om Danmark til dels at stå i kontrast til myten om danskeren der fremstilles som en aktiv medborger der tager stilling og del i samfundet på bedste deliberative vis, om end denne praksis ikke eksemplificeres nærmere, og samfundsdebatter og konflikter generelt er nedtonede eller udeladt.

Set i sammenhæng skaber de to myter således en kompleks fortælling om et stabilt og modstandsdygtigt land der har nået sin endelige form på den ene side, og en befolkning med en særlig dansk, demokratisk essens der er så grundlæggende at den i praksis viser sig overflødig på den anden side: Det massive fravær af konflikter, uenighed og forskellighed der ses i myterne om Danmark og danskeren, indikerer at disse elementer ikke er betydningsbærende i Danmark og for danskerne. Rationalet synes at være at fordi muligheden altid er der, er det ikke nødvendigt at benytte sig af den: Jo mere samarbejdsvillige og åbne vi er for kritik, konflikt og forskellighed, desto mindre grobund for konflikt og behov for reelt at kritisere er der. På denne måde skildres danskerne mest af alt som en pseudo-dynamisk befolkning i en evigt kontingent position: Danskerne står klar hvis det skulle blive nødvendigt, men inden for tekstens konflikt- og gnidningsløse ramme er det usandsynligt at det skulle blive det.

I så fald at ansøgeren accepterer denne fortælling, stiller det hende i en svær position: På den ene side er hun endnu ikke en fuldbyrdet del af det kollektiv der allerede eksisterer, og som ikke bør ændres. På den måde kan ansøgeren anskues som en potentielt destabiliserende aktør i kollektivet i og med at hun ikke er vokset op inden for den særligt danske, demokratiske tankegang og heller ikke deler den danske ensartethed. På den anden side forventes hun at forstå vigtigheden af konkret, demokratisk praksis som grundlag for et stabilt og modstandsdygtigt land, men samtidig at forstå at dette bærende stykke arbejde allerede er gjort.

Dette forhold mellem stabilitet og dynamik ses ganske konkret i følgende uddrag om det danske sprogs udvikling:

Alligevel har Danmark gennem tiderne oplevet, at mennesker fra andre lande har bosat sig permanent i landet. (...) Der er tale om mange hundrede års indvandring, som har sat sit præg på den danske befolkning, det danske sprog og den danske kultur. (68)

Selv om der i de seneste fyre år er kommet mange indvandrere til landet, har det danske sprog ikke forandret sig meget. I takt med at verden bliver mere international, kommer der dog flere engelske ord ind i det danske sprog. (67)

Her ser vi skildringen af et sprog der har gennemgået en påvirkning gennem mange hundrede år, men som i nyere tid er stagneret. Den udtalte præmis er formentlig at sprog ændrer sig over en lang periode, og i et sådant forløb er fyre år ikke særlig meget hvorfor det danske sprog ikke har ændret sig meget i denne periode. Ligeledes påvirkes sprog også oftest af sprog inden for samme geografiske region eller sprogstamme og for det danske sprogs vedkommende i mindre grad af asiatiske, afrikanske eller arabiske sprog. På den anden side kunne man dog også anføre at globaliseringen er gået noget hurtigere de seneste fyre år end tidligere og dermed også har øget sprog- og kulturudvekslingen.

Jeg er ikke i stand til at vurdere om påstandene i anekdoterne er sande eller ej, og det er heller ikke mit formål; formålet er snarere at gøre opmærksom på hvordan narrativet skaber et billede af ansøgeren som en kvantitativt stor aktør i det nutidige danske samfund (der er kommet mange indvandrere til landet), men uden kvalitativ indflydelse på sprogkulturen (men sproget har ikke ændret sig).

Naturligvis er der andre måder at påvirke samfundet på end sprogligt. Alligevel er anekdoten bemærkelsesværdig idet den indgår som en ud af mange små brikker der er med til at positionere ansøgeren. Med fremstillingen af Danmark som et homogent, færdigudviklet og således uforanderligt land, positioneres ansøgeren som en udefrakommende aktør der ikke deler samme substans som danskerne og dermed har få handlemuligheder i forhold til at agere som dansker og herigennem påvirke det land de ansøger om at blive statsborger i. Anekdoten eksemplificerer dette forhold og underbygger således i samspil med de øvrige anekdoter om ansøgerens udenforstående position i narrativet om Danmark og danskerne.

I og med at ansøgeren generelt set spiller så lille en rolle i *Danmark før og nu*, og at den rolle hun trods alt spiller, er henlagt til fortiden, får denne mindre brik en betydning fordi den i det samlede narrativ indgår som en blandt mange anekdoter der potentielt set negerer ansøgerens nutidige relevans og handlemuligheder i Danmark. Statsborger eller ej; alle ansøgere har boet i Danmark i minimum ni år og er således allerede en del af samfundet — hvad enten det er på godt eller ondt.

#### 4.3.4 Delkonklusion: Myten om ansøgeren

I analysen ovenfor har jeg undersøgt tre potentielt negerende funktioner i *Danmark før og nu* der som en samlet diskursiv negation positionerer ansøgeren som tekstens tredje persona.

Denne negation ses i sin mest konkrete form som nedtoning og direkte ikke-omtale af ansøgeren samt debatter der vedrører ansøgeren. Det ses hovedsageligt i en nutidig ikke-omtale der sker som resultat af et generelt historisk fokus i bogen. Denne nedtoning af den nutidige ansøger og debatten om denne står i kontrast til det generelle nutidige mediebillede ansøgeren også møder, og *Danmark før og nu* synes således ikke at anerkende at ansøgeren allerede eksisterer i det danske samfund — hvad enten det er som problembar eller solstrålehistorie. Ansøgeren positioneres herigennem som tekstens tredje persona selv om lærematerialet specifikt henvender sig til netop ansøgeren.

En anden og mere implicit form for negation sker i form af en normalisering af begivenheder, deres indbyrdes relation og den debat de indgår i. Denne normalisering sker både i form af et kort og opremsende format der gør uunderbyggede påstande til doxa, og i form af kronologi der indikerer en kausal forbindelse mellem begivenhederne i forbindelse med den danske krigsdeltagelse i mellemøsten som ikke nødvendigvis eksisterer. Årstallenes naturlige progression synes at underforstå at 'tiden bare gik, og det ene skridt førte naturligt til det næste' hvorfor bevæggrunde, modstand og debat ikke udfoldes. Derved negerer kronologien ikke alene samfundsdebatten, men også de implicerede mennesker, heriblandt dem der efterfølgende valgte at flygte til Danmark.

Endelig ses også en tredje og mere omfangsrig form for negation der sker som resultat af de konstitutive mekanismer i myterne om henholdsvis Danmark og danskeren. I disse to myter ses tre konstitutive træk der potentielt set fungerer negerende for ansøgeren: Den danske essens der ses i skildringen af det særligt danske demokrati med en keredeliberativ befolkning, den homogene og fredelige nation med den homogene og tilfredse befolkning der indikerer en lighed mellem de to størrelser som synes at negere konflikt og uenighed, samt det færdigt udviklede, uforanderlige land med en pseudo-dynamisk befolkning. Disse tre konstitutive træk synes at positionere ansøgeren som en der ikke har del i den danske essens og således fra begyndelsen er nogle essentielle skridt bagud i forhold til den demokratiske opdragelse danskeren har gennemgået; som en udenforstående der ikke ligner danskeren og heller ikke kommer til det; og endelig som en udefrakommende, potentielt destabiliserende aktør med få handlemuligheder i forhold til at påvirke det land hun søger om at blive statsborger i.

Samlet set stiller disse konstitutive og negerende mekanismer ansøgeren i en udfordrende position der kan forstås som en afvisning af ansøgerens nuværende identitet og relevans i det danske samfund.

Dette er alle aspekter jeg diskuterer nærmere i det følgende kapitel hvor jeg også diskuterer hvordan konstitutiv retorik kan negere, uenighedens rolle i *Danmark før og nu*, hvilket forbedringspotentiale denne kritik peger på, samt hvilke implikationer undersøgelsen har for retorisk kritik inden for feltet retorisk

medborgerskab.



# Kapitel 5

## 5 Diskussion

### 5.1 Konstitutiv retorik der negerer?

I den forudgående analyse har jeg forsøgt at vise hvordan der i *Danmark før og nu* er eksempler på konstitutive mekanismer der samtidig fungerer negerende. Og ikke kun det; teksten negerer det selvsamme publikum som den henvender sig til hvilket umiddelbart lyder modsætningsfyldt: Philip Wanders pointe med sit begreb om den tredje persona er netop at denne indirekte, tekstuelle størrelse *ikke* italesættes og således *ikke* er en del af det tiltalte publikum. Spørgsmålet er derfor hvordan én og samme tekst både henvender sig til ansøgeren som sit publikum og samtidig positionerer det som tekstens tredje persona.

Det er dette modsætningsfyldte forhold der gør *Danmark før og nu* til en særligt interessant tekst at undersøge retorisk. Teksten er ikke kompleks, og forklaringen skal således ikke findes i tekstens dybde. Alligevel er bogen et eksempel på en række diskursive mekanismer som ikke synes at være resultatet af afsenders overvejelser, men snarere af en række konstitutive forsøg der af flere grunde mislykkes og i stedet får den modsatte funktion: Negation.

To væsentlige problematikker ligger til grund for denne modsætningsfyldte funktion.

#### 5.1.1 Det retoriske subjekt: Konstitueringen af en allerede eksisterende identitet

For det første opstår der i *Danmark før og nu* en diskrepans mellem publikums identitet og den identitet der forsøges konstitueret i teksten.

I Charlands eksempel om *les Québécois* forsøger eksempelteksten at konstituere en identitet som er ny for alle; afsender såvel som modtager. I modsætning hertil henvender *Danmark før og nu* sig til mennesker som søger om optagelse i det allerede konstituerede fællesskab, og med sine fyldige skildringer af Danmark og danskeren synes teksten at interpellere ansøgeren som 'dansker'. Således konstituerer *Danmark før og nu* en allerede eksisterende identitet der kun er ny for læseren — ikke danskeren (om end det ikke kan garanteres at danskeren kan genkende billedet af sig selv i bogen). Interpellationen af ansøgeren som dansker forudsætter en identifikation mellem de to størrelser som dog er vanskelig at forestille sig dels på grund af ansøgerens nuværende identitet, dels på grund af den manglende afspejling af det gensidige forhold mellem de to subjektpositioner.

Ansøgeren er nemlig allerede konstitueret inden for et andet nationalfællesskab, en identitet der som jeg har vist i analysen (s. 49ff), ikke italesættes i *Danmark før og nu*. Denne ikke-omtale kan på den ene side ses som et inkluderende forsøg på omfavne alle ansøgere uanset baggrund; ved ikke at essentialisere ansøgeren ud fra deres nationalitet, kultur eller religion er der ingen der udelukkes. På den måde kan mennesker med forskellige baggrunde alle få mulighed

for at nå samme mål, men fra hvert sit udgangspunkt.

På den anden side kan dette forsøg på at inkludere hurtigt ende med at ekskludere idet ansøgerens nuværende identitet og dermed også ansøgerens nuværende rolle i det danske samfund ud fra den manglende repræsentation i teksten ikke synes væsentlig. Ved ikke at anerkende at ansøgeren også uden dansk statsborgerskab spiller en rolle i Danmark hvad enten det er som problembar eller solstrålehistorie, underkendes ansøgerens nuværende tale- og handleposition da hun endnu ikke synes at eksistere inden for tekstens univers.

Idet der i teksten ikke gives plads til ansøgerens nuværende identitet, skabes et billede af denne og identiteten 'dansker' som to uforenelige størrelser hvilket vanskeliggør identifikationen imellem de to. I forsøget på at konstituere ansøgeren som 'danskeren', men uden at skabe grundlag for identifikation imellem disse to størrelser, er tekstens publikum som burde være tekstens anden persona, således blevet til tekstens tredje persona.

Diskrepansen mellem de to identiteter der herigennem skabes, forstærkes yderligere af sammenfaldet mellem fortid og nutid og transcendensten af individet i en kollektiv identitet der ifølge Charland er to ideologiske konsekvenser af konstitutiv retorik (s. 18ff). Herigennem opstår for det første et tilsyneladende uproblematisk 'transhistorisk' subjekt trods de markante historiske og situationelle forskelle, og for det andet en kollektiv identitet der transcenderer individet og dets interesser. Samme mekanismer ses i *Danmark før og nu* hvor skildringen af det nutidige Danmark ud fra det omfattende historiske narrativ (s. 34ff) fortsætter i lige linje af det historiske Danmark (og implicit heri danskere) og således synes at være resultatet af en naturlig og uproblematisk udvikling frem til i dag. På denne måde etableres en diakron lighed mellem fortidens og nutidens Danmark i et transhistorisk substantielt fællesskab. Samtidig ses det som beskrevet (s. 41-42) hvordan slutningen fra individ til kollektiv i *Danmark før og nu* med betegnelserne 'danskeren' (i sig selv en synekdoke for alle danskere), 'det danske folk' og 'Danmark' (som et individ, et træ og et hus) og i de overensstemmende mytefortællinger om henholdsvis den homogene danske befolkning/det homogene Danmark og danskeren som deliberativ demokrat/Danmark som demokrati er forholdsvis hyppig. På denne måde etableres også en synkron lighed mellem de nutidige danskere, og individet indgår som en gnidningsløs del af Danmark som kollektiv.

Ansøgeren skal således ikke blot tilpasse sig en allerede etableret identitet, men også en identitet der trækker tråde langt tilbage i tiden, og denne fortælling er blot med til at øge kontrasten mellem ansøgeridentiteten og danskeridentiteten idet ansøgeren af gode grunde ikke er en del af det transhistoriske fællesskab og heller ikke har del i den ensartethed der kendetegner den danske befolkning.

I forhold til den gensidighed James Boyd White peger på som et vigtigt konstitutivt træk, kunne dette forhold indikere at ikke alene forholdet mellem individ og kollektiv, men også det 'nye' og det 'gamle' individ bør afspejles i den konstitutive tekst. Som jeg nævnte i begyndelsen af dette afsnit, inviteres ansøgeren ikke til at skabe en ny identitet sammen med afsenderen, men skal indlemmes i den eksisterende, færdigudviklede danskeridentitet. Dette potentielle omtaler jeg nærmere i afsnittet om forbedringspotentiale.

### 5.1.2 Essentialisering og statiske narrativer

For det andet er *Danmark før og nu* karakteriseret af tæt udfyldte narrativer som både essentialiserer den danske identitet og samtidig gør narrativet statisk og uforanderligt.

*Danmark før og nu* bærer præg af en faktabåren, opremsende og tilsyneladende deskriptiv stil, men er i høj grad også en normativ fremstilling af den rette samfundsindretning og den rette måde at handle på i dette samfund. Denne normativitet ses blandt andet i den semantiske udfyldning af identiteten 'dansker' som ifølge Winther og Philips ofte ligger omkring hudfarve og efternavn. I *Danmark før og nu* ligger den dog snarere omkring fra en række samfundsnormer og demokratiske kompetencer som danskeren ifølge teksten besidder (s. 40ff). 'Dansker' er ikke blot en juridisk eller geografisk betegnelse for mennesker bosiddende i Danmark, men en identitet der bærer en række normer og værdier der skildres som særligt 'danske'. Hermed tegnes som allerede beskrevet konturerne af en særlig dansk essens idet det tæt udfyldte narrativ om danskeren indikerer at det inden for tekstens normativitet ikke er tilstrækkeligt blot at være demokrat; man skal være demokrat på den danske måde.

Denne essentialisering kan på flere måder anskues som et forsøg på at fremme identifikationen mellem ansøger og dansker: Danskeren fremstår i bogen som en vidende, demokratisk og aktiv samfundsborger, en skildring som på mange måder kan ses en cadeau til ansøgeren der anerkendes som et værdifuldt menneske der er i stand til at opnå denne indsigt eller måske allerede besidder den. Dernæst kan essentialiseringen også ses som en meget konkret retningsangivelse for ansøgeren; ubegrænsede muligheder kan som bekendt gøre det svært at vælge, og på denne måde kan konkrete retningsangivelser ses som en hjælpende hånd. Endelig er de normer og værdier som fremhæves i skildringen af Danmark og danskeren (alder, tradition, fred, homogenitet, deliberation og demokrati), topoi som ofte vurderes som positive, og det er således ikke usandsynligt at der herigennem opstår en positiv identifikation mellem ansøgeren og det billede der møder hende af de danske værdier.

På den anden side har essentialiseringen samtidig en række negerende konsekvenser, særligt for mennesker der opfatter sig som dansker, men som endnu ikke er dansk statsborger, og/eller som ligger i udkanten af den diskursive konstituering af identiteten. Herigennem bliver det vanskeligt at afvige fra det skarpt optegnede billede af hvad det vil sige at være dansker. Som Raka Shome pointerer, lever vi dog mellem flere kulturer og flere nationer og skaber på denne måde bånd på tværs af grænser, nationer og essenser, bånd der udfordrer statiske, essentialistiske identitetsbegreber og narrativer som dem vi ser i *Danmark før og nu*.

I William Lewis' analyse af Reagans retorik peger han som omtalt (s. 28) på at Reagans myte om Amerika på det partikulære plan bliver så tæt defineret at det bliver sværere og sværere at refortolke og videreudvikle mytens vision i lyset af nutidige og fremtidige samfundsudfordringer.

Samme problematik ses i *Danmark før og nu* hvor myterne om Danmark og danskeren også synes at være overudfyldte og forsimplede og herigennem

statiske og svært foranderlig. På denne måde sløres mytens kontingente natur, og det er problematisk af flere grunde.

For det første fordi det slører for det faktum at andre scenarier også er mulige: I *Danmark før og nu* lægges der stor vægt på at danskeren opdrages og trænes til demokratisk tankegang og praksis i et naturligt demokrati med dybe rødder i historien. Men man kunne også forestille sig et scenarie hvor demokratisk praksis blev anskuet som en kompetence der kan tillæres og opøves. En tilgang til demokrati som Danmark og den øvrige vestlige verden i høj grad anvender i bistanden til udviklingslandene i form af 'udviklingsbistand gennem demokrati' (170-171). Det handler ikke om at ændre grundlæggende forskellige udgangspunkter eller at skrive historien om for at gøre det nemmere for ansøgeren at identificere sig med danskeren; det handler om hvordan ansøgeren positioneres i fortællingen om danskeren og Danmark, og hvilke handlemuligheder man herigennem stiller hende til rådighed, et spørgsmål jeg vender tilbage til i afsnittet om forbedringspotentialer.

For det andet er det problematisk fordi disse statiske, forsimplede myter om Danmark og danskeren samtidig positionerer ansøgeren som en forandringsorienteret, men begrænset aktør i narrativet. I modsætning til de to overudfyldte myter om Danmark og danskeren er myten om ansøgeren særdeles mangelfuld og således underudfyldt og rummelig. Med myterne om Danmark og danskeren som det statiske, uforanderlige bagtæppe, positioneres ansøgeren således som en udefrakommende der skal tilpasse sig og indlemmes i et allerede etableret og fastforankret fællesskab, og den manglende fortælling om ansøgeren efterlader masser af plads til denne forandring.

På denne måde er ansøgeren alene den forandringsorienterede aktør i narrativet samtidig med at forandringen er betinget af det handlemønster narrativet projicerer for publikum i den materielle verden der som beskrevet (s. 21) er Charlands tredje ideologiske konsekvens af konstitutiv retorik. Særligt mytefortællingerne om danskeren som henholdsvis deliberativ demokrat og samfundsborger i *Danmark før og nu* synes at projicere et handlemønster for publikum der centrerer sig om deliberativ, demokratisk interaktion hvor læseren forventes at indsamle viden, argumentere, indgå kompromisser og rimelige løsninger. Samtidig synes det markante fravær af konflikt, uenighed og samfundsdebat at indikere et ønske om at læseren indvilger i at bibeholde den konfliktløse tilstand der herigennem toner frem i narrativet. Den deliberative, demokratiske praksis som projiceres for publikum, er på denne vis markant indskrænket: Den er kun ønskværdig hvis den fører til kompromisser og rimelige løsninger; ikke hvis den fører til uenighed, forskelle og konflikt.

På et mere generelt plan er essentialiseringen og de statiske narrativer dog ikke kun problematiske for den der skal indlemmes i de allerede konstituerede fællesskab, men også for Danmark som institution og befolkning. Spørgsmålet er nemlig hvordan en statisk, partikulært defineret og samtidig forsimplet nationalfortælling er i stand til at imødekomme og håndtere komplekse udfordringer som voksende globalisering og større bevægelighed, fænomener som både strækker sig over både tid og sted.

*Danmark før og nu* kan naturligvis ikke alene ses som repræsentant for en

breder tendens i den danske nationalfortælling, men den kan ses som et symptom på en måde at forskanse sig på hvor den udfrakommende eller udenforstående ses som et potentielt destabiliserende element i en lille nationalstat hvorfor det synes nødvendigt at skabe en myte om Danmark som et uovervindeligt fællesskab og danskeren som en udelukkende uproblematisk aktør heri.

## 5.2 Uenighed, forskelle og konflikt i *Danmark før og nu*

Denne skildring af konflikt og uenighed som uønskede elementer af samfundsdebatten er med til at skabe et forvrænget billede af enighed såvel som uenighed: Begge gøres indirekte til absolutter som således ikke synes at kunne eksistere side om side.

Som jeg nævnte i indledningen, har blandt andre Kendall Phillips peget på at retorisk forskning bør åbne genstandsfeltet for hidtil mindre velansete kommunikationsformer som uenighed og konflikt; både som en anerkendelse af disse fænomeners konstruktive snarere end destruktive natur og på et kritisk plan for bedre at kunne italesætte de problematikker der *rent faktisk* eksisterer: Når Danmark i *Danmark før og nu* karakteriseres som åbent, homogent, fredeligt og rettet mod lighed, enighed og samarbejde, lukkes samtidig øjnene for dem som ikke er ligesom danskerne, dem som ikke er enige, og dem som tænker inden for andre rationaliteter end den herskende — men det gør dem ikke mindre eksisterende. Dette billede understøttes blot i nedtoningen af tidligere tiders demokratiske underskud og i den generelle nedtoning af konflikt, debat, forskelle og modstand som eksemplificeres igennem hele bogen.

Som Phillips bemærker, er formålet med denne slags forestillinger som oftest et resultat af at man ville ønske det var sådan. Og spørgsmålet er om italesættelsen af samfundsidealer ikke kan være første skridt på vejen. Med begrebet *secular prayer* har Kenneth Burke omtalt et lignende fænomen som han kalder "(...) the coaching of an attitude by the use of mimetic and verbal language." (Burke 1984:322). Repetitionen af en bestemt frase eller verdensbillede bliver til en slags bøn ud fra et rationale som synes at være at hvis blot man gentager ønsket om eksempelvis et åbent samfund nok gange, så vil det på længere sigt også påvirke samfundet i denne retning.

Uden på samme måde at fremvise eksempler på direkte repetition, ses der alligevel lignende træk i *Danmark før og nu* i tekstens stærke fokus på åbenhed, lighed, tillid, fred og en befolkning der er deliberativt demokratisk orienteret mod kompromisser og rimelige løsninger. Men som Phillips også bemærker, bliver idealer dog ikke nødvendigvis til virkelighed bare fordi man erklærer at det forholder sig sådan (Phillips 1996:237). Og for ansøgeren opstår problemet således når disse forestillinger ikke blot italesættes som idealer, men også som en allerede eksisterende praksis hos 'danskeren' der ikke nødvendigvis stemmer overens med den virkelighed ansøgeren oplever til dagligt.

Dette idealiserede billede af Danmark og danskeren udviser heller ingen forståelse for at der implicit heri er indlejret en bestemt rationalitet styret af forestillinger om åbenhed og konsensus som ikke nødvendigvis er doxa, og højst sandsynlig har sit eller sine modstykker — også blandt danskerne. I skildringen

af de homogene, fredelige danskere i *Danmark før og nu* underforstås en præmis om at hvis bare vi er ens, så opstår der ingen konflikter, en præmis som indeholder en norm om at det er ønskværdigt at vi alle er ens for så kan vi nemmere nå til enighed og dermed undgå uenighed. Og når relevante nutidige såvel som fortidige konflikter og samfundsdebatter ligeledes nedtones og forsimples, underbygges fortællingen om et gennemdemokratisk Danmark der netop på grund af dets åbenhed og gode debatkultur har kunnet undgå større konflikter. På denne måde skabes et forvrænget billede af enighed såvel som uenighed hvori begge indirekte gøres til absolutter: Begge dele synes ikke at kunne eksisterede side om side.

Det er en problematisk fejlslutning der formentlig bunder i gode hensigter, men ender med at forvrænge billedet af det danske demokrati; at Danmark ikke altid har været lige demokratisk<sup>26</sup>, burde ikke være en trussel mod det nutidige demokrati, men burde i stedet blive inddraget i den selvsamme åbne debat der beskrives som et demokratisk kendetegn, om hvordan demokratiet er indrettet, hvilke faldgruber der kan være, og hvad der gør det til den mest ønskværdige måde at indrette sit samfund på.

### 5.2.1 Magtrelationer og handlemuligheder

Denne enten-eller fremstilling er problematisk af yderligere to grunde.

For det første er disse forvrængede forestillinger en måde at underkende den magtrelation der uundgåeligt eksisterer mellem afsender og modtager i denne specifikke kontekst; helt konkret fordi læseren ansøger det danske folketing om lov til at blive statsborger, en beslutning som blandt andet beror på at ansøgeren har læst lærematerialet så hun har mulighed for at bestå indfødsretsprøven; og på et mere abstrakt plan fordi afsenderen har den diskursive magt til at konstituere Danmark og danskeren i *Danmark før og nu*.

Min pointe her er ikke at problematisere magtrelationen i sig selv, men snarere den manglende anerkendelse af den. I *Danmark før og nu* konstitueres Danmark og danskeren ud fra nogle rationaler og normer frem for andre, en konstitueringsproces der er styret hovedsageligt af afsenderen. Ved at vægte de fredelige, homogene og deliberativt demokratiske aspekter frem for andre, som eksempelvis uenighed, konflikt og den dynamik der ligger heri, konstitueres verden på en måde som gør læseren opmærksom på dels at hun søger om optagelse i et fastetableret fællesskab, dels at de konfliktfyldte aspekter af samfundet som hun potentielt selv oplever og/eller ser sig selv som en del af, ikke indgår som en del af fortællingen om Danmark. I lyset af at ansøgeren har boet i Danmark i minimum ni år, er det ikke usandsynligt at dette for ansøgeren potentielt set opleves som en måde at negere hendes opfattelse af Danmark, af hendes hjemland og af hende selv. Magtrelationen mellem afsender og modtager betinger således ansøgerens handlemuligheder for selv at konstituere sit verdensbillede på en anden måde og for at handle på andre måder end den foreskrevne.

Præmissen for dette argument er at læseren accepterer narrativet i *Danmark*

---

<sup>26</sup>Se eksempelvis analyseafsnittet om det tidligere Dansk Vestindien og Grønland (s. 37ff).

*før og nu*, og det er formentlig ikke alle der gør det. Som beskrevet (s. 5) peger Leah Ceccarelli på at tekster kan være polysemiske idet de læses og fortolkes forskelligt alt efter hvem der læser den. Der er således sandsynligvis en stor gruppe læsere som ikke forstår formålet med indfødsretsprøven, med prøveformen eller med materialet, måske fordi de har boet i Danmark hele deres liv eller i hvert fald lang tid nok til at føle sig som danskere. Ligeledes kan der også være en gruppe læsere som på et mere bogstaveligt plan ikke forstår narrativet i bogen og heller ikke fortolker de konstitutive og negerende mekanismer som jeg fortolker. De kan meget vel gå til lærematerialet som en faktuel skrivelse de skal læse for at kunne huske en række årstal, begivenheder og samfundsformer. Denne sidste gruppe vil formentlig fortolke *Danmark før og nu* hverken positivt eller negativt, men blot som et praktisk, faktabaseret redskab.

Den første gruppe står dog i et dilemma idet de på den ene side ikke helt forstår formålet med prøven og måske føler sig nedværdiget og negeret af både prøveformen og fortællingerne i bogen, men på den anden side alligevel er nødt til at indgå på de opstillede præmisser fordi deres fremtid på et meget konkret plan ligger i afsenderens hænder. Det er en paradoksal situation at befinde sig i som hverken gavner læseren eller det danske samfund i et mere fundamentalt, fremtidsorienteret perspektiv.

På denne måde er det forvrængede billede af enighed og uenighed også problematisk på et mere samfundsorienteret plan fordi det ikke kun har betydning for relationen til udlændinge som (juridisk og identitetsmæssigt) står uden for kollektivet, men også for relationen til andre danskere, subkulturer og generelt set mennesker som tænker og taler inden for andre rationaliteter end den der eksemplificeres i *Danmark før og nu*. Teksten viser ingen forståelse for de diskursive, konstitutive strukturer der eksisterer i alle samfund, og som har betydning for menneskers måde og evne til diskursivt og fysisk at agere i samfundet. Ved at underkende disse strukturer synes tekstens menneske- og samfundssyn ikke at kunne rumme dynamiske og forandringsorienterede elementer som uenighed, konflikt og forskellighed fordi de ikke vurderes valide inden for de diskursive normer der etableres i *Danmark før og nu*.

### 5.3 Forbedringspotentiale: Hvad kan vi lære af *Danmark før og nu*?

I *Danmark før og nu* er der både konstituerende og negerende mekanismer på spil som samlet set skaber en diskrepans mellem på den ene side positionerne Danmark og danskeren og på den anden side ansøgeren. Men som jeg også håber at have sandsynliggjort, er dette hverken en historisk eller en repræsentativ nødvendighed; diskrepansen skabes sprogligt og kan dermed også ændres sprogligt. Spørgsmålet er hvordan det kunne udforme sig i skrivelser der ligger inden for samme genre, formål og publikum som *Danmark før og nu*.

Først og fremmest kan myterne om Danmark, danskeren og ansøgeren i *Danmark før og nu* lære os noget om hvor tæt forholdet mellem de konstitutive og negerende mekanismer i en tekst kan være. En af grundene til diskrepansen mellem subjektpositionerne i *Danmark før og nu* er de overudfyldte narrativer

som konstituerer Danmark og danskeren som statiske, uforanderlige størrelser på den ene side, og det underudfyldte narrativ om ansøgeren på den anden side. Ved at gøre identiteten 'dansker' mere rummelig og samtidig tilføje narrativet om ansøgeren flere led og aspekter, både som en nutidig position i det danske samfund og som en fremtidig dansk statsborger, skabes et mere komplekst narrativ der har potentiale for at skabe et større grundlag for identifikation mellem de to subjektpositioner i stedet for at positionere dem som to separate størrelser uden fællestærk og -erfaringer. Dermed ikke sagt at en én-til-én fælles referenceramme er mulig, men en gensidig italesættelse er et stykke hen ad vejen som formodentlig vil gøre det nemmere for ansøgeren at se sig selv som en del af den danske nationalfortælling. Som James Boyd White pointerer, er det essentielt for konstitutive tekster at italesætte og illustrere forholdet mellem borger og nation. I dette tilfælde handler det måske i lige så høj grad om at illustrere forholdet mellem positionen 'dansker' og 'ansøger' for herigennem at kunne syntetisere den fælles identitet 'borger'. Narrativet om borgeren fylder relativt lidt i forhold til det om danskeren, men der ligger et potentiale heri idet borgeren som en mere universel størrelse mest af alt defineres ud fra sine handlinger i det danske samfund og ikke sin særlige danske essens eller lighed med øvrige danskere.

Dernæst og i forlængelse heraf indikerer min kritik af *Danmark før og nu* et behov for at blotlægge den proces det trods alt er at fralægge sig sit medfødte statsborgerskab til fordel for et andet. Det er en langvarig proces både juridisk og mentalt hvorfor det synes konstruktivt på det didaktiske såvel som det ideologiske plan at klargøre endemålet såvel som de forskellige udgangspunkter og de værktøjer og ressourcer det kræves for at nå dertil. Det handler ikke om at skrive historien om eller at skabe en falsk lighed mellem danskeren og ansøgeren; det handler om — i lyset af bogens formål om at lære fra sig og at vise en retning for læserens identitetskonstruktion — at positionere læseren med en række handlemuligheder så det rent faktisk er muligt for hende at løfte den didaktiske og ideologiske opgave *Danmark før og nu* stiller. Som nævnt (s. 40) lægges der i bogen stor vægt på at danskeren opdrages og trænes til demokratisk tankegang og praksis fra hun er barn, men man kunne også godt forestille sig et andet scenarie hvori demokratisk tankegang og praksis i stedet blev anskuet som en kompetence der kan tillæres og opøves. Forskellen synes måske lille, men den er stor i forhold til ansøgerens retoriske handleposition og -muligheder: I dette scenarie er det rent faktisk muligt for ansøgeren at tilegne sig denne praksis, også selv om hun ikke er født og opvokset i Danmark.

For det tredje peger min undersøgelse på et behov for at skabe et mere flerfacetteret syn på demokratisk praksis og demokratiske redskaber. Den generelle nedtoning af forskellighed, konflikt og uenighed ude såvel som hjemme er ikke alene en forsimpning af dansk historie, men også en måde hvorpå disse forholdsvis naturlige elementer i ethvert samfund i narrativet fremmedgøres. Som Kendall Phillips har klargjort, er det både reduktionistisk og fejlagtigt at se konflikt, modstand og uenighed udelukkende som destruktive elementer vi skal forsøge at fjerne. Disse fænomener kan i stedet med fordel anskues som nyttige demokratiske redskaber der fordrer en sund vekselvirkning imellem samfundets



mange aktører og dermed bærer et væsentligt udviklingspotentiale. Hverken historiske eller nutidige konflikter og vanskeligheder er nødvendigvis skampletter på nationens eller befolkningens ry, men kan tværtimod være positive, dynamiske elementer i et samfund som ønsker at se sig selv som et åbent, deliberativt og demokratisk fællesskab.

Endelig og på et mere konkrete plan indikerer det indirekte fremførte ønske i *Danmark før og nu* om vedvarende at opretholde en aktiv, deliberativ og demokratisk befolkning også et misforhold mellem lærematerialet og prøveformen *multiple choice*. Som jeg nævnte i begyndelsen af dette speciale, er der gode grunde til at prøven er udformet som den er: En *multiple choice*-prøve er nem at opstille vurderingskriterier for og således nem at rette. Ligeledes kan den også ses som en måde at imødekomme læseren på idet denne form ikke kræver gode skriftlige danskundskaber. Men den har sine begrænsninger i forhold til at fordrage de velreflekterede og kritiske medborgere som bogen, den tidligere regering såvel som den siddende regering synes at ønske.

## 5.4 Kritiske implikationer: Retorisk medborgerskab i *Danmark før og nu*

Tilbage er spørgsmålet hvordan begrebet om retorisk medborgerskab kan bidrage til en større forståelse af et læremateriale som *Danmark før og nu*, dets funktion og potentiale som konstitutiv retorik, og omvendt hvordan lærematerialet kan belyse retorisk medborgerskab som forskningsfelt.

### 5.4.1 Konstitutiv retorik og retorisk medborgerskab

Konstitutiv retorik set i lyset af retorisk medborgerskab har vist sig frugtbart på flere områder. I Charlands eksemplificering orienterer konstitutiv retorik sig ovenfra og ned ud fra indflydelsesrige tekster som forfatningsudkast og andre politiske dokumenter og er således fokuseret på retors forsøg på at konstituere bestemte subjektpositioner. I koblingen med retorisk medborgerskab åbnes genstandsfeltet for mere publikumsorienterede aspekter af konstitutiv retorik: Hvordan italesættes medborgeren og medborgerskab? Og hvilke retoriske handlemuligheder stilles herigennem publikum til rådighed?

Det større genstandsfelt som retorisk medborgerskab åbner op for, gør det dernæst relevant at undersøge det diskursive forhold til mennesker uden for det allerede konstituerede fællesskab, men som ønsker at være del af det. På denne måde ses konstitutiv retorik ikke kun som etableringen af nye identiteter og fællesskaber, men også som en måde at undersøge forholdet fællesskaber imellem og hvordan de potentielt set udvikler sig i mødet med hinanden.

Endelig åbner koblingen mellem konstitutiv retorik og retorisk medborgerskab også op for et bredere genstandsfelt i forhold til forskellige retoriske funktioner og diskurser. Det bliver således relevant også at undersøge tekster der falder uden for det politiske område eller — som i dette tilfælde — tekster med eksempelvis både en didaktisk funktion og en ideologisk funktion som viser sig interessante at undersøge i samspil.

Som jeg var inde på i kapitel 3, falder mit analysemateriale på denne måde uden for kerneeksemplet i Charlands artikel idet *Danmark før og nu* ikke er et politisk, konstitutivt dokument der skal legitimere en ny stat, men et læremateriale om en allerede eksisterende stat; ikke har til formål at konstituere en ny subjektposition, men derimod en allerede etableret identitet; og ikke taler til en gruppe med udgangspunkt i deres fællestræk, men derimod til en masse forskellige individer som står i et grundlæggende asymmetrisk forhold til afsenderen. Men som jeg ligeledes håber at have belyst, har Charlands teori vist sig også at være brugbar i nærlæsningen af tekster som på nogle områder passer ind, men på andre ikke gør.

#### 5.4.2 Retorisk medborgerskab og ideologi

Med Maurice Charland og Philip Wander som centrale teoretikere i mit speciale har jeg forsøgt at belyse aspekter af ideologisk retorisk kritik anno 2012. Ideologi er efterhånden blevet så normaliseret et begreb at vi ikke ser det nødvendigt at italesætte at vi beskæftiger os med det. Og med figurer som Edwin Black og Philip Wander kan ideologi for mange fremstå som en forældet dikotomisk tankegang fra en tid præget af jerntæppe, kold krig og en konstant overhængende fare for endnu en verdenskrig. Med retorisk medborgerskab og dets fokus på diskursive, strukturelle samfundsforhold og de magtrelationer der er indlejret heri, har ideologi dog vist sig stadigvæk at være relevant at beskæftige sig med — også på et mere eksplicit plan.

I koblingen med Wanders begreb om tekstens tredje persona bliver det dog muligt at italesætte og undersøge hvordan konstitutive træk ikke blot er positive, identitetsskabende mekanismer, men også kan negere på måder som påvirker tredje personas handlemuligheder uden for den diskursive verden. Som Wander peger på, griber den samlede diskursive negation ind i den materielle verden vi lever i, og det er herigennem at på den bliver ideologisk.

Tredje persona er også relevant at koble med retorisk medborgerskab fordi begrebet er i stand til at italesætte forskellige former for negation for forskellige samfundsgrupper. I *Danmark før og nu* er det særligt ikke-omtale, nutidig negation, nedtoning af samfundsdebatter, normalisering af begivenheder og konstitutive, betingende rammesættelser der viser sig i analysen, men rækken af mulige måder negation kan forekomme på, stopper ikke her, og Wander taler således også om ikke-tiltale, forskellige former for objectificering og konkret omtale af det vi som publikum skal undgå. På denne måde er tredje persona et ideologisk begreb som åbner kritikerens øje ikke blot for negation som fænomen, men de mange varianter negation forekommer i.

#### 5.4.3 Retorisk medborgerskab som forskningsfelt

På denne måde synes retorisk medborgerskab at være en nyttig ramme for retorisk kritik af konstitutive og negerende ideologiske mekanismer. Spørgsmålet er hvordan denne kritik af *Danmark før og nu* kan ses som et bidrag til eksemplificeringen af retorisk medborgerskab.

Retorisk medborgerskab er et felt eller en ramme for retorisk forskning med et diskursivt fokus på hvordan mennesker agerer og interagerer på forskellige måder i forskellige samfund og konstellationer. Retorisk medborgerskab udfolder sig ikke ud fra en bestemt teori eller en bestemt praksis, men som forskellige måder at handle diskursivt på som borger og forskellige måder at italesætte denne handling på. Og *Danmark før og nu* er et eksempel på sidstnævnte: Hvordan medborgerskab italesættes og herigennem positionerer læseren. Dette speciale er således et eksempel på hvordan retorisk medborgerskab *også* kan italesættes, og hvilke normer og værdier der ligger indlejret heri.

Dernæst er *Danmark før og nu* et eksempel på hvordan akademiske, Habermasianske normer om den gode konsensusøgende kommunikation afspejler sig i andre diskursive sfærer, i dette tilfælde offentlig ministeriel kommunikation til potentielt fremtidige statsborgere. Denne undersøgelse af hvordan disse selvsamme normer viser sig uhensigtsmæssige trods de gode hensigter der ligger bag, understøtter påstanden udtalt af blandt andre Robert Ivie, Robert Asen og herhjemme Kristine Marie Berg om at retorisk medborgerskab ikke nødvendigvis er noget kønt syn; det er fyldt med uenighed, konflikt, modstand og manglende forståelse for hinanden, og det giver derfor hverken i praksis eller i kritisk øje-mend mening at tegne et skønbillede af menneskelig interaktion. For det første fordi det forhindrer os i at tale om og undersøge kommunikation som den *rent faktisk* udfolder sig, og for det andet fordi det forhindrer anerkendelsen af den dynamik og det udviklingspotentialer konflikt og uenighed også bærer med sig.

Endelig håber jeg også i denne kritik at have belyst hvordan retorisk medborgerskab udfolder sig som fænomener der strækker sig over både tid og sted. Den konstitutive proces er en bevægelse som åbenlyst tager tid, men som i *Danmark før og nu* hverken italesættes eller problematiseres som netop dette: En proces. Ønsket om i teksten at skabe et entydigt og stabilt billede af Danmark og danskeren fornægter samtidig den kompleksitet der som oftest kendetegner samfund og deres befolkninger, og at samfund og befolkninger ændrer os over tid. Narrativer er både i stand til at forenkle for at skabe helhed og logik, men også til at beskrive netop udviklingsprocesser der strækker sig over tid og rum.

På denne måde blotlægger *Danmark før og nu* en række problematikker som det er frugtbart at italesætte inden for rammen af retorisk medborgerskab belyst ud fra forskellige teoretiske aspekter og begreber. Med denne retoriske kritik håber jeg at have leveret et eksempel på hvordan retorisk medborgerskab kan undersøges, og dermed bidrage til hvad Jasinski kalder *conceptual thickening* (Jasinski 2001:256) som en præcisering og eksemplificering af feltet og et argument for en vedvarende relevans inden for retorisk forskning. I lyset af feltets tværfaglighed synes det således oplagt at undersøge materialer som *Danmark før og nu* ud fra andre aspekter og metoder end dem jeg her har anvendt, heriblandt kvalitative interviews eller protokolanalyse.

# Kapitel 6

## 6 Konklusion og perspektivering

*Danmark før og nu* er mere end blot et didaktisk læremateriale der skal forberede ansøgere til indfødsretsprøven; det er i høj grad også en ideologisk tekst der ud fra en række narrativer om Danmark og danskeren gør forsøg på at positionere og således konstituere ansøgeren inden for det danske nationalfællesskabs normer, værdier og handlemåder.

Lærematerialet er en fortælling om Danmark og danskeren som på den ene side er alt hvad man kunne ønske sig: demokratisk, deliberativ, modstandsdygtig, fredelig og homogen. På den anden side er denne konstituering samtidig med til at positionere ansøgeren uden for dette fællesskab og således negere det selvsamme publikum teksten henvender sig til. Spørgsmålet er hvordan denne tilsyneladende selvmodsigende funktion opstår, et spørgsmål jeg med dette speciale har forsøgt at besvare ud fra først og fremmest Maurice Charlands teori om konstitutiv retorik og Philip Wanders begreb om tekstens tredje persona i analysen og fortolkningen af de tre myter i *Danmark før og nu* om henholdsvis Danmark, danskeren og ansøgeren.

Dette skisma mellem konstitutive og negerende mekanismer opstår primært som resultat af to væsentlige problematikker i *Danmark før og nu*: 1) En diskrepans mellem positionerne 'ansøger' og 'dansker' som opstår idet gensidigheden mellem de to identiteter ikke afspejles og dermed ikke danner grundlag for identifikation; og 2) tæt udfyldte narrativer om Danmark og danskeren som essentialiserer den danske identitet og fører til statiske, uforanderlige narrativer som positionerer ansøgeren som den eneste forandringsorienterede aktør i narrativet der samtidig er begrænset af den type handling narrativet projicerer.

Som en retorisk kritik inden for retorisk medborgerskab har jeg orienteret mig mod lærematerialets skildring af hvad det vil sige at være borger i Danmark og hvilke normer der ligger til grund for denne skildring. I *Danmark før og nu* illustreres et syn på uenighed, forskelle og konflikt som uønskede elementer i det danske samfund der samtidig gør enighed og uenighed til to absolutte størrelser som ikke kan eksistere side om side. Den underliggende præmis synes at være at hvis blot vi alle er ens, så opstår der ingen konflikter, og er således udtryk for en norm om at det er ønskværdigt at vi alle er ens, og at konfliktens og uenighedens rolle fortsat ikke er elementer i det danske samfund.

*Danmark før og nu* er på denne måde et konstituerende og særdeles rammesættende narrativ der samtidig positionerer elementer og mennesker som falder uden for denne ramme, med hverken taleposition eller handlekraft. Spørgsmålet er hvordan rammesættelser som disse eksisterer og fungerer i andre situationer og kontekster. Sara L. McKinnon undersøgte for få år siden (McKinnon 2009) asylsager i USA, og konkluderede at dommerne i høj grad baserede deres dom på asylansøgnernes evne til at leve op til amerikanske standarder for hvordan man er en rigtig borger: Man taler sammenhængende, udviser rationalitet og konstruerer kohærente narrativer.

På et bredere, mere samfundsorienteret plan er rammesættelser som den eksemplificeret i *Danmark før og nu* således ikke kun betydningsfuld for relationen til udlændinge, men også for Danmark som institution og befolkning. Lærematerialet kan ikke alene ses som repræsentant for en bredere tendens i den danske nationalfortælling, men den kan ses som et eksempel på hvordan konstitutive narrativer opstiller diskursive rammer som har betydning for menneskers måde og evne til at agere i samfundet — ikke mindst for dem som tænker og taler ud fra andre rationaliteter, normer og traditioner.

## 7 Litteratur

- Anderson, Benedict (1991): *Imagined Communities. Reflections in the Origin and Spread of Nationalism*, revised edition, Verso, London.
- Asen, Robert (2004): "A Discourse Theory of Citizenship" i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 90, nr. 2, s. 189-211.
- Berg, Kristine Marie (2011): "*Intercultural Dialogue*" as Rhetorical Form: a Pyrrhic Victory, PhD dissertation, Section of Rhetoric, Department of Media, Cognition and Communication, University of Copenhagen.
- Black, Edwin (1970): "The Second Persona" i: *Quarterly Journal of Speech* vol. 56, nr. 2, s. 109-119.
- Booth, Wayne C. (1988): *The Company We Keep: An Ethics of Fiction*, University of California Press, Berkeley.
- Burke, Kenneth (1984): *Attitudes Towards History*, University of California Press, Berkeley, 3 udgave.
- Cecarelli, Leah (1998): "Polysemy: Multiple Meanings in Rhetorical Criticism" i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 84, nr. 4, s. 395-415.
- Charland, Maurice (1987): "Constitutive Rhetoric: The Case of the People Québécois" i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 73, nr. 2, s. 133-150.
- Ersbøll, Eva og Laura Katrine Gravesen (2010): *Country Report Denmark*, Centre for Migration Law, Radboud University Nijmegen, The Netherlands.
- Ivie, Robert (2002): "Rhetorical Deliberation and Democratic Politics in the Here and Now" i: *Rhetoric & Public Affairs*, vol. 5, nr. 2, s. 277-285.
- Jasinski, James (2001): "The Status of Theory and Method in Rhetorical Criticism" i: *Western Journal of Communication*, vol. 65, nr. 3, s. 249-270.
- Jasinski, James (2001a): *Sourcebook on Rhetoric. Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*, Sage, s. 389-405.
- Jørgensen, Marianne Winther og Louise Philips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag, 7. udgave.
- Leff, Michael C. (1980): "Interpretation and the Art of the Rhetorical Critic" i: *The Western Journal of Speech Communication*, vol. 44, s. 337-349.

- Leff, Michael C. (2003): "Fortolkende retorisk kritik" overs. Lisa Storm Villadsen, i: *Rhetorica Scandinavica*, nr. 26, s. 6-19.
- Lewis, William F. (1987): "Telling America's Story: Narrative Form and the Reagan Presidency", i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 73, nr. 4, s. 280-302.
- McGee, Michael C. (1975): "In Search of 'The People': A Rhetorical Alternative" i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 61, nr. 3, s. 235-249.
- McGee, Michael C. (1984): "Another Phillipic: Notes on the Ideological Turn in Criticism" i *Central States Speech Journal*, vol. 35, nr. 1, s. 43-50.
- McKinnon, Sara L. (2009): "Citizenship and the Performance of Credibility: Audiencing Gender-based Asylum Seekers in U.S. Immigration Courts" i: *Text and Performance Quarterly* vol. 29, nr. 3, s. 205-221.
- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2007): *Danmark før og nu - læremateriale om historie, kultur og samfundsforhold til indfødsretsprøven*. April 2007.
- Phillips, Kendall R. (1996): "The Spaces of Public Dissension: Reconsidering the Public Sphere" i: *Communication Monographs*, vol. 63, s. 231-248.
- Regeringen (2011): *Et Danmark, der står sammen*. Oktober 2011.
- Rosenfield, Lawrence W. (1974): "The Experience of Criticism" i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 60, nr. 4, s. 489-496.
- Rosenfield, Lawrence W. (1983): "Ideological Miasma" i: *Central States Speech Journal*, vol. 34, nr. 2, s. 119-120.
- Shome, Raka (1999): *Postcolonial Interventions in the Rhetorical Canon. An "Other" View*, s. 591-608 i: *Contemporary Rhetorical Theory. A Reader*, Redigeret af: John Louis Lucaites, Celeste Michelle Condit & Sally Caudill, The Guilford Press, New York.
- Strik, Tineke et alia (2010): *The INTEC Project: Draft Synthesis Report Integration and Naturalisation tests: the new way to European Citizenship*, Centre for Migration Law, Radboud University Nijmegen, The Netherlands.
- Wander, Philip (1983): "The Ideological Turn in Modern Criticism" i: *Central States Speech Journal*, vol. 34, nr. 1, s. 1-18.
- Wander, Philip (1984): "The Third Persona: An Ideological Turn in Rhetorical Theory" i: *Central States Speech Journal*, vol. 35, s. 197-216.
- Wander, Philip og Steven Jenkins (1972): "Rhetoric, Society, and the Critical Response" i: *Quarterly Journal of Speech*, vol. 58, nr. 4, s. 441-450.

White, James Boyd (1984): *When Words Lose Their Meaning*, The University of Chicago Press, Chicago and London.



## 8 Bilag